

Beskrivelser af udvalgte træ- og buskarter

Almindelig hvidtjørn

Plant for vildtet

Almindelig hvidtjørn (<i>Crataegus laevigata</i>)	
Højde	Op til 15 meter
Form	Busk eller lille træ
Blomstringstid	April
Frugttype	Kærnestenfrugt
Modningstid	September
Lys	Skyggetålende
Jord	Middelgod
Fugt	Krævende
Vind	Moderat
Vårfrost	Tålsom
Saltsprøjt	Tåler nogen

Udbredelse

Den almindelige hvidtjørn findes i Mellem- og Sydeuropa og har sin nordgrænse i Sydøstengland, over Danmark og Sydsverige til Balticum. I Danmark er hvidtjørnen udbredt over det meste af landet med undtagelse af Vestjylland.

Beskrivelse

Almindelig hvidtjørn kan vokse til et træ og blive op til 15 meter (undtagelsesvis 20 meter), men ses ofte som mindre træer eller med buskagtig vækst med flere fra roden udgående stammer. Fritstående gamle træer kan få en bred næsten kugleformet krone fra grunden. Kronen er i reglen tæt. Ung bark er rødbrun og glat, ældre bark grålig og opsprækkende. Kortskud er omdannet til 2-3 cm lange skarpe torne.

Bladknopperne er spredte og runde. Bladene er spredte, ægformede med 3 lapper; de er stilkede og har store akselblade. Blomsterne er små og hvide og sidder samlet i halvsværme. Navnet hvidtjørn henviser til de hvide blomster. Hvidtjørnens blomster har oftest 2-3 grifler, hvilket adskiller den fra engriflet hvidtjørn. Frugterne sidder i kortstilkede klaser. De er røde, glatte stenfrugter med 2-3 sten i hver frugt. Blomsterne er oversædige og resterne af blomsteret med de to til tre grifler er blivende på frugten. Rødtjørn er en forædlet form af almindelig hvidtjørn.

Voksested

Almindelig hvidtjørn vokser på middelgod jordbund som underskov i lyse skove, langs skovbryn, i krat og på overdrev. Tornene giver den god beskyttelse mod bid. Almindelig hvidtjørn er mere skyggetålende end engriflet hvidtjørn og koral hvidtjørn, som ikke findes i skove.

Anvendelse i landskabsplantninger

Hvidtjørn egner sig som hegns- og skovbrynsplante, hvor den kan yde beskyttelse for opvækst af mere sårbare planter. Hjortevildt og harer æder kviste og skud uden at skade planten nævneværdigt. Blomsterne tiltrækker insekter og bærædende fugle æder frugterne. Almindelig hvidtjørn anvendes dog i væsentlig mindre grad til landskabsplantninger end engriflet hvidtjørn.

Anden anvendelse

Hvidtjørn har et meget hårdt ved, som har været meget anvendt til redskaber og drejearbejder. Den havde tidligere haft stor anvendelse i naturmedicin, og det er dokumenteret at ekstrakter bl.a. kan stimulere hjertemuskulaturen. Hvidtjørn har desuden været brugt som podestamme for pære, æble og kvæde.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Havens planteleksikon. De Samvirkende Danske Haveselskaber 1978.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Almindelig hyld

Almindelig hyld (*Sambucus nigra*)

Højde	Op til 8 meter
Form	Busk
Blomstringstid	Juni - juli
Frugttype	Stenfrugt
Modningstid	September
Lys	Lyskrævende
Jord	De fleste jordtyper
Fugt	Middel - fugtig
Vind	Hårdfør
Vårfrost	Hårdfør
Saltsprøjt	Hårdfør

Udbredelse

Hylden er vidt udbredt i hele det tempererede bælte på den nordlige halvkugle, i både Nordamerika (spp. *canadensis*), Europa og Asien. Den er formentlig spredt i stort omfang gennem menneskelig aktivitet.

Beskrivelse

Hyld er en middelhøj busk eller lille træ, som sjældent bliver over 6-8 meter. Den er ofte flerstammet med oprette grene. Unge skud er grønne og glatte med barkporer. Senere bliver barken gråbrun og ældre bark er gullig og korkagtigt furet. Veddet er skørt. Unge grene har hvid marv, ældre grene er oftest hule. Knopperne er modsatte, violette og udspærrede. Bladene er modsatte, uligefinnede med lancetformede, savtakkede småblade. Blomsterne er tvekønnede, små og hvide, og sidder samlet i store flade skærme. Blomstrende hyld har en behagelig gennemtrængende duft. Frugterne er små, sorte stenfrugter. Hylden blomstrer i sidste halvdel af juni indtil midten af juli. Frugterne er modne i september.

Voksested

Hylden er meget alsidig m.h.t. voksested, men gror frodigst i skovbryn og på næringsrig jord, f.eks. hvor der har været ansamling af husdyrgødning. Planten er skyggetålende men kræver dog lys for blomstring og frugtsætning. Den er

moderat hårdfør mod både vind og frost og tåler desuden nogen salt. Hylden er mest almindelig omkring bebyggelser, dels fordi den er plantet som medicin- og frugtbusk, dels fordi der her er mange næringsrige nicher, hvor den lynhurtigt indvandrer. Frø af hylde har som regel en god spiring, og spredning via trækfugle bidrager til dens geografiske udbredelse.

Anvendelse i landskabsplantninger

Hyld er særdels velegnet i landskabsplantninger, men på meget vindeksponerede lokaliteter bør den plantes i læ. Den kan desuden anvendes tæt på kysten, og tåler havgus. Hyld tåler stærk beskæring, og den formeres let ved grenstiklinger. Hylden egner sig til indplantning i hegn og i det indre af skovbryn. Ekstrakt fra både blomster og bær bruges til saft. Hyldebær ædes af de fleste bærædende fugle; specielt store sætter pris på frugterne.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

Af hyldeblomster laver man te og ekstrakter, der kan anvendes som medicin mod forkølelse og dårlig hals. Derimod er bladene svagt giftige, men har alligevel været anvendt i folkemedicinen. Veddet har fundet anvendelse til adskillige små brugsting.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Almindelig hæg

Almindelig hæg, Majtræ (<i>Prunus padus</i>)	
Højde	6-8 meter, undertiden op til 15 meter
Form	Busk el. lille træ med opret vækstform
Blomstringstid	Maj
Frugttype	Stenfrugt
Modningstid	September
Lys	Moderat skyggetålende
Jord	Alle jordtyper
Fugt	Middel til fugtig
Vind	Tålsom
Vårfrost	Tålsom
Saltsprøjt	Tåler lidt

Udbredelse

Almindelig hæg er udbredt i det meste af det tempererede Europa og store dele af Asien, helt til Japan. Den menes at være indvandret til Danmark for omkring 10.000 år siden. Den er langt talrigest i Østdanmark, mens den er forholdsvis sjælden i det vestlige Jylland.

Beskrivelse

Almindelig hæg er en løvfældende busk eller lille træ med kort stamme og ofte mange oprette sidegrene. Den kan blive op til 15 meter, men er oftest mindre. Ung bark er lys brun med korkporer, mens ældre bark er gråsort og fint furet. Bladknopperne er spredte, spidse og brune. Bladene er aflange elliptiske med savtakket rand. Blade og bark dufter stærkt af kumarin. De hvide, stærkt duftende blomster sidder i oprette toppe eller klaser med 15-35 blomster i hver. Frugterne er med en diameter på ca. 2 cm runde, sorte eller mørkrøde stenfrugter. Blomstringen finder sted i maj (deraf navnet majtræ), og frugterne modnes i september. Frugterne smager surt og snerpende.

Voksested

Almindelig hæg gror i underskov og skovbryn på næringsrig, fugtig jordbund. Den tåler periodisk oversvømmelse, men kan desuden vokse på tør jord.

Anvendelse i landskabsplantninger

Almindelig hæg er velegnet som underskov på

fugtig og næringsrig jord, f.eks. under ask og el. Den er desuden velegnet som hegn og i skovbryn. Planten breder sig ved rodkud og rodslående nedliggende grene. Som én af forårets tidligt blomstrende insektbestøvede buske er arten attraktiv for insekter, f.eks. bier. Bærrene ædes af forskellige bærædende fugle, f.eks. drosler og stære. Undersøgelser af hegn har vist, at det formodentlig ikke kan anbefales at plante hæg i større tætte ensformige grupper eller læhegnsafsnit. Den æstetiske værdi er lille i efterår og vinter, og læeffekten er begrænset.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

Bærrene kan anvendes som tilsætning i snaps.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Almindelig røn

Almindelig røn (<i>Sorbus aucuparia</i>)	
Højde	Op til 15 meter
Form	Flerstammet småtræ
Blomstringstid	Maj - juni
Frugttype	Bær (»falsk frugt«)
Modningstid	September
Lys	Lyskrævende
Jord	De fleste jordtyper
Fugt	Tør - middel - fugtig
Vind	Tåler vind – formes let af vind
Vårfrost	Hårdfør
Saltsprøjt	Hårdfør

Udbredelse

Røn er en vidt udbredt planteslægt på den nordlige halvkugles tempererede område. Den almindelige røn er udbredt i hele Europa med undtagelse af de varme middelhavsregioner og Arktis. Den findes forvildet i Nordamerika. I Danmark ses almindelig røn i alle områder, endda helt ude mod Nordsøen.

Beskrivelse

Almindelig røn er et lavt til middelhøjt træ, sjældent over 10-12 meter. Den er ofte fler-

stammet eller lavt forgrenet. Vækstformen er først opret, senere buskagtigt forgrenet. Ung bark er rødbrun og dunet. Ældre bark er grålig og glat med korkporer, gammelt bark er grå og furet. Bladknopperne er spredte, store, kegleformede, hårede og sorte. Bladene er uligefinnede med 6-9 par stive, linieformede, smalle og savtakkede småblade, med mørk overside og lys underside. Blomstringen begynder allerede i maj. Blomsterne er tvekønnede, små og hvide, og samlede i store skærmagtige blomsterstande. Frugterne modnes i september. De er ærte-store orange-røde bær, som har en sur og besk smag.

Voksested

Planten stiller ikke store krav m.h.t. jordbund. Den kan gro på mager sandjord til fed lerjord. Den trives bedst, hvor jorden er relativt fugtig men med god dræning, og den tåler ikke permanent oversvømmelse. I eftersommeren kan arten ofte angribes af rust. Den synes her at se mest sund ud på næringsfattig, sur og moragtig jordbund.

Anvendelse i landskabsplantninger

Røn er et meget hårdført træ, som kan klare både vind, kulde og dårlig jord. Den er derimod skygefølsom og gror kun, hvor den får tilstrækkelig lys, f.eks. i hegn og skovbryn.

Den bør helst anvendes i blanding med andre arter eller som solitær træ. De store bær ædes af mange bærædende fugle, f.eks. solsorte, sjaggere og andre drosler samt silkehaler. Røn-arter er populære prydræer i haver og parker p.g.a. deres smukke bær og høstfarver.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

Røn kan anvendes i snapse og indgår bl.a.

som ingrediens i »Gammel Dansk« og andre ekstrakter. Rønnebær kan anvendes til gelé og til en lang række forskellige naturlægemidler. Frugterne er rige på C-vitamin og A-vitamin.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Almindelig syren

Almindelig syren (*Syringa vulgaris*)

Højde	Op til 6 meter
Form	Busk
Blomstringstid	Juni
Frugttype	Kapsel
Modningstid	August
Lys	Middel
Jord	De fleste jordtyper
Fugt	Middel til fugtig
Vind	Hårdfør
Vårfrost	Hårdfør
Saltsprøjt	Hårdfør

Udbredelse

Syrenen er hjemmehørende i Sydeuropa, på Balkan og i Lilleasien. I Danmark er den indført som prydblade og findes i dag forvildet. Den forekommer nu overalt i landet både som have- og hegnsplante. På Syd- og Vestfyn er syrenen karakteristisk for det kulturhistoriske landskab, hvor den blev plantet omkring år 1800.

Beskrivelse

Syren er en middelhøj busk, sjældent over 6 meter. Vækstformen er opret med relativ få sidegrene. Unge skud er grålige og glatte; ældre bark bliver grålig og furet. Bladknopperne er modsatte, glatte og ægformede. Bladene er ovale eller hjerteformede, helrandede, glatte og noget stive. Syrenen blomstrer i juni. Blomsterne er hvide eller violette og stærkt duftende. Blomsterne er tvekønnede, og sidder samlet i store endestillede klaser. Frøene bæres i brune, aflange kapsler. Hver kapsel er ca ½-1 cm lang.

Voksested

Syrenen er lyselskende. Den kan vokse på stort set alle jordtyper fra mager sandjord til næringsrig muld, men dog trives den ikke på vandliden jord. Den formerer sig let både ved rodskud og frø.

Anvendelse i landskabsplantninger

Syrenen er meget vindfast, og skønt de ikke kan modstå en åben vestlig blæst, er de velegnede som indplantning i læhegn. På mere udsatte jorde i Vestjylland trives syrenen derfor bedst i læ.

Blomsterne tiltrækker bestøvende insekter og frøene ædes af småfugle. Syren tåler gerne beskæring og nedskæring og kan derfor også anvendes i tætte hegn. Den danner villigt rodskud og aflæggere.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

Syrenen anvendes meget som prydbusk i haver og parker. Der findes forskellige arter og sorter af syren, som er anvendt i Danmark. Træ af syren har traditionelt fundet anvendelse til finere møbler og kunsthåndværk.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk.

Ask

Ask (*Fraxinus excelsior*)

Højde	25-35 meter
Form	Stort enstammet træ
Blomstringstid	Maj
Frugttype	Vinget nød
Modningstid	September - oktober
Lys	Lyskrævende
Jord	Middelgod - god
Fugt	Middel - fugtig
Vind	Medium vindstærk
Vårfrost	Tålsom
Saltsprøjt	Tåler nogen salt

Udbredelse

Ask vokser i det meste af Europa og findes nordpå til Trondheim i Norge. Ask findes og anvendes overalt i det danske landskab, og er et af de smukkeste og vigtigste landskabstræer.

Beskrivelse

Asken er et stort løvfældende træ. Den kan blive op til 35 meter høj, som regel med én stamme. Grenene er spredte, hvilket giver træet en lysåben krone. Ung bark er glat og grågrøn; ældre bark er mørk grå og furet. Knopperne er modsatte, karakteristisk kantede og sorte. Bladene er store, uligefinnede med elliptiske, tandede småblade. Træet begynder at blomstre i 7-8 års alderen, men sætter sjældent frugt før den er noget ældre. Blomsterne er rødlige og sidder i tætte bundter. De springer ud kort før løvspring i sidste halvdel af maj. Blomsterne er enkønnede, som regel med han og hunblomster på forskellige træer (tvebo). De vingede nødder modnes i september, men bliver ofte siddende på træerne til ind i november.

Voksested

Naturlige askeskove findes hovedsagelig i nedbørsrige områder med høj grundvandsstand, næringsrig, fugtig og kalkholdig jord, hvor asken klarer sig bedre end andre skovtræer.

Den gror ofte i blanding med andre arter. Den trives dog ikke på permanent sumpede jorde eller surbund (tørv). Askeskove er lysåbne og har ofte en rig underskov af urter, græsser og buske.

Anvendelse i landskabsplantninger

Askeskoven indvandrede i Danmark for mere end 7000 år siden. Indtil man begyndte at dræne markerne, fik askeskovene ofte lov at stå på vandlidende jorde. Braklagte, lave landbrugsjorde, hvor drænene ødelægges, springer ofte i ask. Træet etablerer sig ofte ved selvsåning. Ask anvendes som overskov i blandingsskov.

Asken kan gro i det meste af landet omend den ofte mistrives på vindudsatte lokaliteter i Nord- og Vestjylland. Den trives dårligt på surbund, f.eks. moser og hedejorde, og den vokser generelt dårligt på sandede, tørre jorde.

Ask har tidligere haft en stor anvendelse i det åbne landskab, men i de seneste år er der observeret et tiltagende angreb af askesyge, som stærkt har bremset lysten til at anvende mange ask i landskabsplantningerne. Den klarer sig fint i læhegn på de fleste lokaliteter, og er en god »sprinter«, som kan klare konkurrencen med de andre arter.

Hjorte og harer sætter pris på knopperne og kan skade de unge træer. Frugter af ask tiltrækker et rigt fugleliv, fra småfugle som grønsiskener til større arter som skovskader og skovduer.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Der findes flere indførte askearter, som muligvis kan krydse med den Europæiske ask. Disse bør undgås i vildtplantninger.

Anden anvendelse

Askeved er hårdt og elastisk, egenskaber der har været udnyttet i ældre tid til f.eks. buer og vognhjul. I dag anvendes ask f.eks. til gulve og møbler.

Kilder

Larsen, J. B. (red) (1997). Træarts- og proveniensvalget i et bæredygtigt skovbrug. Dansk Skovbrugs Tidsskrift, side 98-104.

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Almindelig avnbøg

Almindelig avnbøg (*Carpinus betulus*)

Højde	10-15 (-25) meter
Form	Træ med bred afrundet krone
Blomstringstid	April - maj
Frugttype	Nød
Modningstid	Oktober
Lys	Skyggetålende
Jord	Middelgod - leret
Fugt	Middel
Vind	Meget hårdfør
Vårfrost	Meget hårdfør
Saltsprøjt	Tålsom

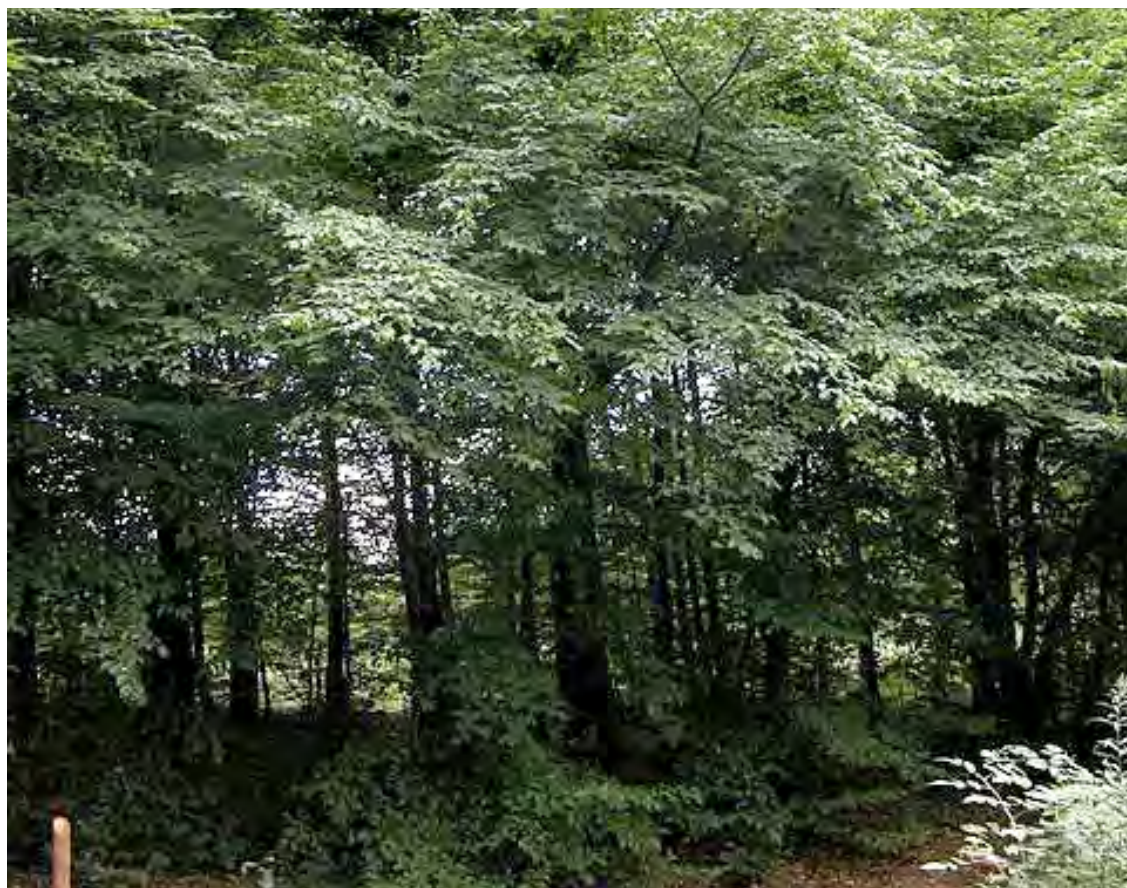
Udbredelse

Avnbøgen findes i det meste af Kontinentaleuropa med undtagelse af den pyrenæiske halvø, samt den sydlige del af England. Artens nordgrænse går gennem den sydlige del af

Danmark, Skåne og Polen. Mod sydøst strækker udbredelsesområdet sig ind i det nordlige Tyrkiet. I Danmark findes den især i Sydøstjylland, på de sydlige øer samt Bornholm.

Beskrivelse

Der kendes avnbøge på op mod 25 meter, men den optræder mest som et mindre træ på 10-15 meter. Den unge bark er sølvgrå med lysere blegbrune striber. Ældre bark har længdegående furer. Knopperne er slanke og spidse. Bladene er spredte, ægformet tilspidsede, ca. 10 cm lange, 6 cm brede med dobbelt savtakket rand og fremtrædende nerver. Blomsterne er enkønnede. Han- og hunblomster bæres i adskilte blomsterstande (rakler) på samme individ (sambo). Hanrakler er ca. 5 cm lange og hængende. Hunrakler er små og grønne. Frugtstandene er store og domineres af de ca. 3-4 cm lange, store trefligede frugthylstre, som omslutter, og ved modenhed åbnes under de cirkelrunde på langs furede nødder. Der findes flere varieteter med forskellig kroneform.

Voksested

Almindelig avnbøg findes i småskove, skovbryn og hegn, specielt på Lolland, Falster og Bornholm. Den trives bedst på fugtig veldrænet jord, men kan desuden vokse på meget dårlig jord, f.eks. stive lerjorde. Avnbøgen tåler dog ikke sur bund.

Anvendelse i landskabsplantninger

Avnbøgen kan anvendes som underplantning i bøgeskove, i læplantninger og inderst i vildtremisser. Den tåler kraftig beskæring og kan bruges som hæk. Lavthængende grene og unge planter bides ofte af hjortevildt og harer. Frøene ædes af fugle, f.eks. finker og kærnebidere. Avnbøgen kan formeres ved både frø og stiklinger. Arten er testet i en række jyske læhegn. Den klarer sig udmærket i læsiden, men ser mindre god ud, når den eksponeres direkte mod vinden.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

Veddet er stærkt og slidstærkt og har været brugt til mindre håndværks- og drejearbejder, f.eks. skafter, træskruer, hjulaksler og nagler. Veddet har meget stort brændværdi.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Tekst og redigering: Lars Schmidt, Jan S. Jensen, Ditte C. Olrik

Layout: Jette A. Larsen

Foto: Biopix.dk, Jan S. Jensen

Udgivet: November 2007

Opdateret: Januar 2009

Skov- og Naturstyrelsen

SKOV & LANDSKAB

Benved

Plant for vildtet

Benved (<i>Euonymus europaeus</i>)	
Højde	3-6 (-10) meter
Form	En- til fåstammet busk
Blomstringstid	Maj - juni
Frugttype	Kapsel, frøene har kødet frøkappe
Modningstid	Sidst i september til november
Lys	Lyskrævende
Jord	Middelgod til god
Fugt	Middel
Vind	Middel til ret hårdfør
Vårfrost	Hårdfør
Saltsprøjt	Tåler nogen salt

Udbredelse

Benved er udbredt i det meste af Europa, fra Nordspanien og Sicilien i syd til det sydlige Skandinavien, fra Irland i vest til Litauen og Kaukasus i øst. I Danmark er arten almindeligst i den sydlige og østlige del af landet. I Danmark findes bestande op til Mariager fjord, over til Daugbjerg og ude på Djurslands østkyst. Udbredelsen i Danmark synes at være betinget af jordbundsforholdene (kalk).

Beskrivelse

Benved gror oftest som en mindre busk på 3-6 meter, men kan undertiden vokse til et mindre træ på op til 10 meter. Grenene er modsatte og vækstformen er åben. Bladene er 3-8 cm lange, elliptiske med fint savtakket rand. Knopperne er modsatte, smalle og grønlig. Unge grene er firkantede med lys bark. Blomsterne er små, grønlig og uanseelige. Blomstringen finder sted i forsommeren, maj-juni. Frugterne er kødede orange kapsler med hængende frø. Frøene er omgivet af en orange, kødet aril. Frøene modnes i oktober-november. Navnet benved hentyder til det hårde, hvide ved.

Voksested

Benved vokser naturligt spredt i skovbryn og hegn samt i lysåbne skove af eg og ask. Den vokser på god næringsrig jord, og er speciel hyppig på kalkrig moræneler og kridt. Der er pletvise registreringer i Vendsyssel og vest for israndslinien, hvor den vokser ved kridtgrave, mergelgrave og enkelte skove med god muldbund.

Anvendelse i landskabsplantninger

Benved spredes let af fugle og forekommer som pioner-busk i det meste af landet. Benved

tåler stærk beskæring, og kan formentlig formeres ved stiklinger. Benved er en populær prydbusk både p.g.a. de farvestrålende frugter og de smukke høstfarver. Busken tiltrækker bærædende fugle, f.eks. solsort og sjagger. De nye skud er eftertragtede af hjortevildt. Benveds ved er meget hårdt og bruges tidligere til dreje- og husfidsarbejder. Bærrene (frø) og de øvrige plantedele er meget giftige og arten bør derfor undgås, hvor børn færdes almindeligt, f.eks. i parker. Selvom benved forekommer almindeligt i den danske natur, har dens anvendelse givet anledning til diskussioner. Det skyldes at – foruden dens giftighed – så værtsskifter benved med bede-

bladlus (*Apis fabae*). Derfor har arten tidligere været frarådet i læhegn. Værtsskiftet med bedebladlus anses dog ikke længere for at være noget problem.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr.13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Blågrøn rose

Blågrøn rose (*Rosa dumalis*)

Højde	1-2 meter
Form	Busk
Blomstringstid	Maj - juni
Frugttype	Hyben
Modningstid	September (- oktober)
Lys	Sol
Jord	Mager til middelhøjt
Fugt	Tørt til middel
Vind	Tålsom
Vårfrost	Medium tålsom
Saltsprøjt	Tålsom

Udbredelse

Blågrøn rose er vidt udbredt i Mellem- og Nordeuropa samt i den Nære Orient. Arten forekommer naturligt i det meste af Danmark, men har sin hovedudbredelse i Jylland, hvor den især i Vendsyssel er den almindeligste roseart. I Vestjylland findes arten betydeligt mere spredt, selvom den også her er den mest almindelige af rosenarterne. Blågrøn rose er desuden almindelig på Bornholm og stedvist

i et bælte over det nordligste Fyn og Sjælland. I den sydøstlige del af landet må forekomsten betragtes som sporadisk.

Beskrivelse

Blågrøn rose er nært beslægtet med hunderoser, og de to arter kan være svære at skelne fra hinanden. Blågrøn rose kaldes også »tidlig hunderose«, fordi den både blomstrer og har modne hyben tidligere end hunderosen. Det er en mellemstor busk, der afhængigt af voksested og vækstbetingelser, udvikler sig meget forskelligartet. Den bliver typisk 1-2 meter, sjældent 3 meter høj, er tætgrenet og danner ligesom hunderosen kuppelformede buske. Blågrøn rose ses også i en mere åben kratdannende form, da arten i lidt højere grad end hunderosen danner udløbere. Det er derimod sjældent at se blågrøn rose som klatrende ranke. Løvet er særligt på unge skud blågrønt, dugget og med 5-7 uligefinnede, sammensatte blade, der kan være fra glatte til tæt filthårede. Tornene er kraftige og tilbagekrummede med bred basis. Typisk for blågrøn rose er de ret store rosa, vellygtende, insektbestøvede blomster. Hybene er orangerøde til mørkerøde, ca. 2,5 cm lange og ægformede, og ved modenhed forbliver bægerbladene tilbage på hybenet som en udstående

krave. Hybene modner tidligt, og de når derfor at gære og rådne i løbet af efteråret.

Voksested

Blågrøn rose er lyskrævende og findes på lysåbne lokaliteter som for eksempel overdrev, tørre skrænter, klitter og klitheder. Den er meget vindfør og tåler salt bedre end hunderose, og arten er derfor særligt egnet til kystklima. Den trives bedst på relativt veldrænedede jorde, som ikke er for næringsfattige, men vokser ikke godt på sur jord.

Anvendelse i landskabsplantninger

Arten tåler beskæring og en moderat til høj grad af kreaturbid. Den giver god bunddækning og kan anvendes som kantplante i skovbryn og i vildt- og læplantninger. Blågrøn rose vokser ligeledes godt som fritstående busk, hvor den danner karakteristiske, kuppelformede buske med udhængende ranker. Arten egner sig sammen med klitrose godt til udplantning omkring sommerhuse i de jyske klitområder. De modne hyben spises af både fugle og pattedyr om efteråret. Blågrøn rose kan anvendes i det meste af landet, men anbefales fortrinsvist til det nordvestlige Jylland.

Anden anvendelse

Hyben fra vores hjemmehørende rosearter har generelt et højt C-vitaminindhold. De anvendes i medicinalindustrien, bl.a. i produktionen af giftpræparater, mens deres indhold af antioxidanter udnyttes i naturmedicinpræparater.

Hyben af blågrøn rose er især tidligere blevet indsamlet og anvendt til syltetøj, marmelade og vin.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på langt sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede, danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Hansen, L. N. (2008). De vilde roser i det danske landskab – et forsøg på status over viden og mangel på samme. Dansk Dendrologisk Årsskrift, bind 26, s. 27-70.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Pedersen, A. (1966). Rosaceernes udbredelse i Danmark – I. Danmarks Topografisk-Botaniske Undersøgelser. Botanisk Tidsskrift, Bind 61.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Tekst og redigering: Lars N. Hansen og Ditte C. Olrik

Layout: Jette A. Larsen

Foto: Lars N. Hansen

Udgivet: November 2007

Opdateret: Februar 2010

Skov- og Naturstyrelsen

SKOV & LANDSKAB

Bævreasp

Bævreasp (<i>Populus tremula</i>)	
Højde	Op til 25 meter
Form	Enkeltstammet, ofte kroget
Blomstringstid	Marts - april
Frugttype	Kapsel med hårde frø
Modningstid	September
Lys	Lyskrævende
Jord	Mange jordtyper, ofte på sandjord
Fugt	Bevægeligt grundvand, ikke stillestående vand
Vind	Meget vindfast
Vårfrost	Meget hårdfør
Saltsprøjt	Tålsom

Udbredelse

Bævreasp er udbredt over det meste af det tempererede Europa og Centralasien. Den er den eneste hjemmehørende danske poppelart og skønnes at være indvandret kort efter istiden i Danmark for 12.000 år siden.

Beskrivelse

Bævreasp er oftest et mindre træ. På beskyttede lokaliteter kan den blive op til 25 meter høj, men er oftest langt mindre på udsatte steder. Bævreasp formerer sig hyppigt ved rodkud. Ung bark er glat og lys grå, ældre bark bliver mørk grå og skorpet. Bladene er spredte. Bladformen er rund med tandet eller bugtet rand og markeret bladspids. Bladstilkene er lang og flad, hvilket er med til at gøre bladet bevægeligt (bævreende) selv ved en svag vind. Blomsterne sidder i lange hængende klaser. Bævreaspen er tvebo, d.v.s. han- og hunblomster sidder på forskellige træer. Frugterne er kapsler, som indeholder mange små dunede frø. Aspen blomstrer i marts-april før løvspring. Frugterne er modne i september.

Voksested

Aspen kan gro på de fleste jordtyper men udkonkurreres let af anden trævækst på bedre jorde. I Jylland gror den oftest på sandede heder og overdrev, i Østdanmark ofte på lerede og kalkrige jorde. Den vokser bedst hvor der er bevægeligt grundvand. Rødderne er

overfladiske og danner hyppigt rodkud. Der ved kan bævreasp danne store renbestande hidrørende fra et enkelt individ. Da aspen er tvebo består sådanne bestande af enten han- eller huntræer.

Anvendelse i landskabsplantninger

Bævreasp er nøjsom, relativ vindfast og tåler lave kuldegrader. Den er således velegnet på frost- og vindudsatte steder. P.g.a. rodkuddene har den en evne til at brede sig og binde jorden, hvor der er sandflugt. Små frøædende fugle fouragerer på hun-træerne.

Anden anvendelse

Træ af bævreasp har været anvendt til mindre træredskaber, hvor lav vægt er en fordel. I Norden anvendes den hyppigst til tændstikker og især til papir. Bævreasp er desuden anvendt i folkemedicinen, og barken har været brugt i brød. Bævreasp anvendes en smule i parker og haver. Her bruges fortrinsvis specielle sorter af bævreasp, f.eks. »fastigiata«, en højere og mere kegleformet varietet.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Bøg

Bøg (*Fagus sylvatica*)

Højde	30-35 meter
Form	Enstammet træ m. bred hvælvet krone
Blomstringstid	Begyndelsen af maj
Frugttype	Kapsel med nødder (bog)
Modningstid	September - oktober
Lys	Skyggetålende som ung, derefter lyskrævende
Jord	Middelgod
Fugt	Tør til middel
Vind	Meget hårdfør
Vårfrost	Hårdfør
Saltsprøjt	Tåler nogen salt

Udbredelse

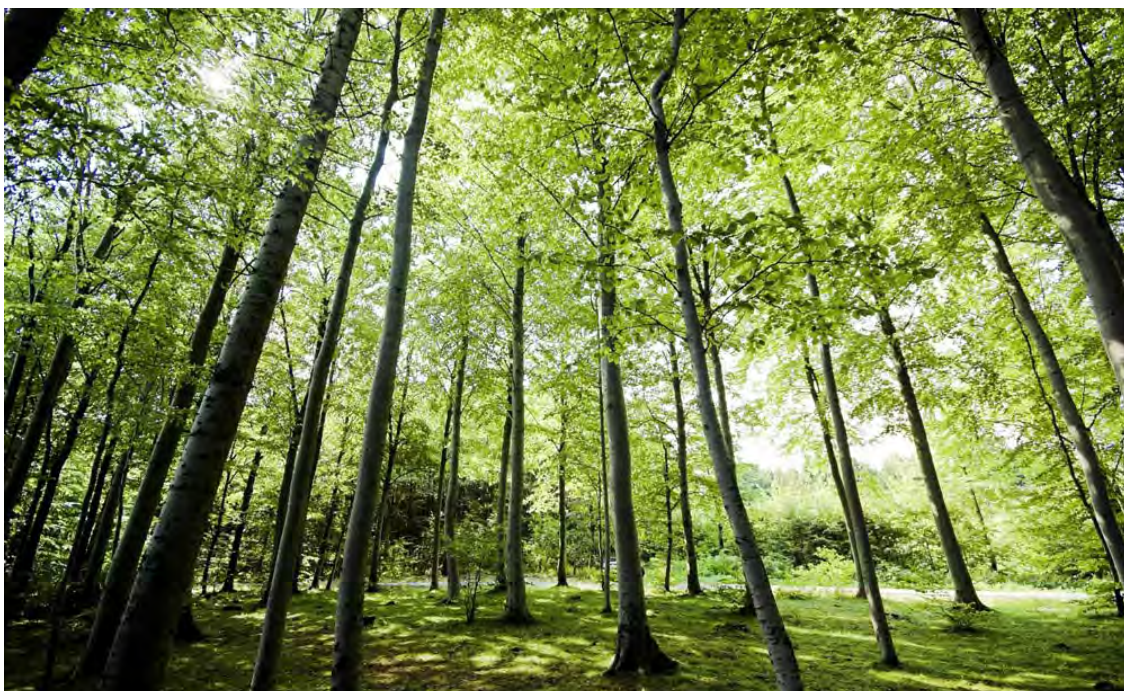
Bøgen findes over det meste af det kontinentale Centraleuropa samt det sydlige Skandinavien, som udgør den klimatiske nordgrænse. Mod øst findes bøgen i Polen og Kapaterne. Bøgen indvandrede til Danmark for ca. 3500 år siden. Bøgens naturlige udbredelsesområde i Danmark menes at dække hele landet, men den har periodevis været forsvundet fra Nord-Vestjylland og Bornholm på grund af hård overudnyttelse.

Beskrivelse

På god jord kan bøgen blive et rankt, højt træ på 30-35 meter. På dårlig jord og vindudsatte steder kan den gro lavt og kroget (»trolde-skov«). Vækstformen er desuden betinget af arvelige egenskaber. Barken er grå og glat. Grenene er kraftige; kvistene udbreder sig horisontalt. Bladknopperne er lange og slanke. Bladene er 6-8 cm lange, ovale og med hel rand. Unge blade er blødt silkehårede, ældre blade mørkegrønne og glatte. Bøgen begynder sjældent at blomstre før efter 40-50 år. Han- og hunblomster bæres adskilte på samme træ (sambo). De to typer blomsterstande er kugleformede og kan minde lidt om hinanden; hos hanblomsterne udgøres det meste af blomsterstanden af støvdragerer; hos hunblomsterne af fine trevler som senere ses på frugten. Den egentlige frugt er en trekantet nød (bog) som bæres i en kapselagtig, pigget, veddet, lukket frugtstand, som åbner sig ved modenhed. Frøene modnes i oktober-november.

Voksested

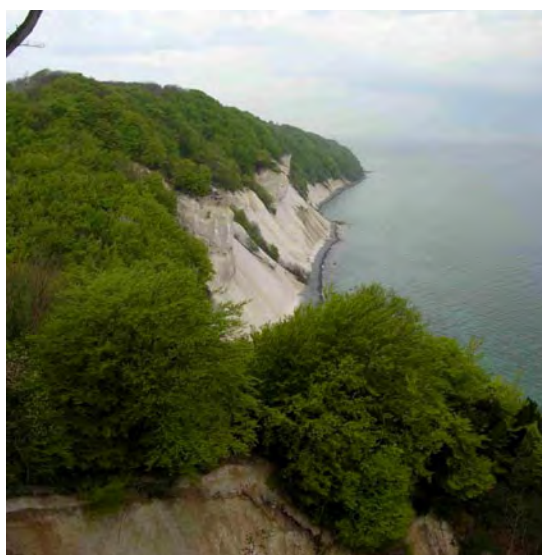
Bøgen vokser på en lang række jordtyper, fra kalkklinger på Møn til sandjorde på vestjyske bakkeøer. Den kan ikke overleve på direkte eksponerede vestvendte kyster i Danmark, men gror langs mindre eksponerede indlandskyster

og indlandsklitter. Fritstående bøge kan udvikle en vældig, hvælvet krone. Bøgen udvikler sig bedst på god jord, der ikke er vandlidende. I Danmark er arten almindeligst i den sydlige og østlige del af landet.

Anvendelse i landskabsplantninger

Bøgen kan anvendes stort set over hele landet med undtagelse af vestvendte kyster i Jylland. Arten er som voksen meget hårdfør. Den anvendes kun i mindre omfang i læplantninger – måske fordi den kræver en del renholdelse. Til gengæld anvendes der rigtig meget bøg til hækplanter, og den tåler fint beskæring. Bøgen giver megen skygge og udkonkurrerer let lyskrævende arter. Frugterne er en yndet fødekilde for både fugle og dyr. Blandt fuglene ædes bøg hovedsagelig af finker (bog- og kvækerfinker), skovduer og skovskader. Bøg var tidligere en vigtig fødekilde for både vild- og tamsvin. Unge bøge beholder løvet om vinteren, hvilket giver gode skjulesteder til fugle og dyr.

Anden anvendelse

Bøgeved har en bred anvendelse både som brugstræ og brænde.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anbefalinger

Det skal nævnes, at der findes adskillige vigtige forekomster af naturligt forekommende bøg i Vest- og Nordjylland som kan have lokal interesse, men som ikke er i kommerciel handel. F.eks. Slotved, Dronninglund, Salling, Hønning, Draved, Silkeborg området, Volstrup, Kvistrup, Løvenholm, Mors, Rold skov og Odden skov for at nævne nogle få.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr.13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Larsen, J. B. (red) (1997). Træarts og proveniensvalget i et bæredygtigt skovbrug. Dansk Skovbrugs Tidsskrift 82, side 69-81.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Tekst og redigering: Lars Schmidt, Lars N. Hansen, Jan S. Jensen, Ditte C. Ollrik

Layout: Jette A. Larsen

Foto: Jan S. Jensen

Udgivet: November 2007

Opdateret: Januar 2009

Skov- og Naturstyrelsen

SKOV & LANDSKAB

Dunbirk

Dunbirk (<i>Betula pubescens</i>)	
Højde	20 meter
Form	Træ
Blomstringstid	Maj
Frugttype	Vinget nød
Modningstid	Juli - august
Lys	Sol
Jord	Alle typer
Fugt	Tør til fugtig
Vind	Medium tålsom
Vårfrost	Tålsom
Saltsprøjt	Tåler lidt

Udbredelse

Dunbirk er naturligt forekommende i et bælte, der strækker sig fra Grønland og Island, gennem Nord- og Centraleuropa til Sibirien og Kamtjatka. I Danmark er den især almindelig i landets nord-lige og vestlige egne.

Beskrivelse

Birketræer er let genkendelige på den hvide bark. I Danmark findes to arter, vortebirk og dunbirk, som er nært beslægtede og kan for-

veksles med hinanden. De er udprægede pionerarter, dvs. det er de første træer, som etablerer sig på et lysåbent område.

Dunbirk bliver op til 20 meter, grenene er mere oprette end vortebirkens, og de unge skud er dækkede af små, dunede hår. Den har mere glat og lysegrå bark ved stammebasis end vortebirkens sort-hvide skorpebark. Dunbirk kan danne de karakteristiske heksekoste – en kugleformet misdannelse af korte skud – som er forårsaget af en svamp. Heksekoste ses kun sjældent hos vortebirk. Dunbirk blomstrer i begyndelsen af maj. Dunbirk har enkönnede blomster (sambo), men både han- og hunblomster bæres på samme træ. Såvel han- som hunblomster sidder samlet i rakler. Et middelstort træ kan årligt sprede omkring 30 mio. frø, og den selvsår sig i større eller mindre bestande.

Voksested

Dunbirk er lyskrævende, og kun i sine første år trives den i let skygge. Den tåler ikke meget vind, men er derimod meget hårdfør over for frost. Den stiller kun små krav til jordbunden og kan gro på alle jordtyper, også på fugtige, sure og tørholdige jorde, hvor den ofte er det første træ, der indvandrer. Dunbirk vokser betydeligt langsommere end vortebirk og på mere udsatte lokaliteter.

Anvendelse i landskabsplantninger

Dunbirk er egnet som spredt indblanding og som ammetræ på lidt fugtige lokaliteter i skovkanter og i læ- og vildtplantninger, hvor der ikke er for meget vind. Den tåler nogen beskæring. De små, lette frø ædes af småfugle om vinteren.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

Dunbirk anvendes fortrinsvis til brænde. Den plantes undertiden på marginale jorde på tørvebund og som prydræ i små bestande i parker og anlæg.

Dunbirk producerer millioner af pollen som kan være stærkt allergifremkaldende.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr.13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Tekst og redigering: Dorthe Jøker, Lars N. Hansen, Jan S. Jensen, Ditte C. Olrik

Layout: Jette A. Larsen

Foto: Biopix.dk, Dorthe Jøker

Udgivet: November 2007

Opdateret: Januar 2009

Skov- og Naturstyrelsen

SKOV & LANDSKAB

Dunet geddeblad

Dunet geddeblad (*Lonicera xylosteum*)

Højde	3 meter
Form	Busk med tæt vækst
Blomstringstid	Maj - juni
Frugttype	Bær
Modningstid	Sidst i august
Lys	Skyggetålende
Jord	Middel - leret
Fugt	Middel - fugtig
Vind	Tålsom
Vårfrost	Tålsom
Saltsprøjt	Tålsom

Udbredelse

Dunet geddeblad findes i Europa og Asien med undtagelse af Vesteuropa. Nordgrænsen går gennem det mellemste Skandinavien. Den findes ikke på vesteksponerede kyster og gror i Norge for eksempel kun på de indre fjordskrænter. I Danmark findes arten overvejende på kalkbund på den sydlige del af Øerne, men er sjælden på Nordfyn, Nordsjælland og Born-

holm. Forekomsterne ved Mariager fjord og andre jyske forekomster er muligvis forvildede. Arten har spredt sig på en lang række lokaliteter i Vest- og Nordjylland.

Beskrivelse

Dunet geddeblad er en forgrenet indtil 3 meter høj busk med tæt vækst. Alle yngre plantedele, f.eks. skud, blade og stilke er stærkt hårede. Knopperne er modsatte og udspærrede. Bladene er bredt ægformede, 3-6 cm lange, helrandede og stærkt hårede. Blomsterne er små, ca. 1 cm lange, bleggule og sidder parvis på en lille stilk. De er asymmetriske med en kronflig dannende underlæbe og 4 sammenvoksede kronflige overlæben. Frugten er et mørkerødt bær, som sidder parvis. Hvert bær indeholder to til seks frø.

Voksested

Dunet geddeblad forekommer i lyse skove, krat og skovbryn på kalkrigt ler. Den observeres gerne i lyse egeskove. Arten forekommer naturligt på øerne.

Anvendelse i landskabsplantninger

Dunet geddeblad er en meget anvendt robust og hårdfør plante, som både tåler vind og

skygge. Den kan anvendes på de fleste udsatte lokaliteter som underplantning i skovbryn og hegn. Igennem mange år har den været anvendt i 3-rækkede læhegn i Danmark. Arten tåler beskæring. Bærrene ædes af fugle, men er giftige for mennesker. Arten bør derfor ikke plantes, hvor børn færdes almindeligt, f.eks. i parker og ved børnehaver o. lign.

Dens danske slægtning vild kaprifolie (*L. periclymenum*) forekommer vildt og plantes ikke. Til gengæld har californiske gedeblad (*L. ledebourii*)

– en anden nærtstående art – tidligere været plantet i stort antal. Californisk gedeblad er en kraftigt voksende art, og den anbefales ikke mere til vildtplantninger, da den anses for at være for konkurrencedygtig og dominerende.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

Veddet er hårdt, men stamme og grene er tynde. Tidligere blev veddet brugt til forskellige stokke og skafter. Planten – inklusiv bærrerne – er giftig for mennesker.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Engriflet tjørn

Plant for vildtet

Engriflet tjørn (<i>Crataegus monogyna</i>)	
Højde	Op til 15-20 meter, oftest mindre
Form	Busk eller træ
Blomstringstid	Maj - juni
Frugttype	Kærnestenfrugt
Modningstid	September til oktober
Lys	Lyskrævende
Jord	Alle typer
Fugt	Tør til middel
Vind	Vindtolerant
Vårfrost	Tålsom
Saltsprøjt	Tålsom

Udbredelse

Engriflet tjørn forekommer med en del underarter i det meste af Europa, Nordafrika og Vestasien. Arten er udbredt over hele Danmark.

Beskrivelse

Den engrifledede hvidtjørn kan, under gunstige vilkår, blive et træ på op til 15-20 meter, men

findes oftest som en tætgrenet flerstammet busk eller et mindre træ. Kortsquddene har kraftige, lige grentorne. Ung bark er rødlig; ældre bark gråbrun og furet i skarpe fremstående kamme. Bladknopperne er spredte, små og udspræde.

Bladene er fligede med 3-5 indskæringer, som er dybere end hos almindelig hvidtjørn. Den engrifledede tjørn blomstrer i maj - juni efter løvspring. Blomsterne er hvide eller sjældnere rødlige og sidder i store skærmformede stande. De adskiller sig fra den almindelige hvidtjørn ved kun at have én griffel. Frugterne er samlede i langstilkede klaser med op til 10-15 frugter. Frugten er en lille, ægformet, rød og glat stenfrugt, som indeholder et frø. Blomsten er under-sædig og resterne af blomsteret med den ene griffel bevares på frugten. Arten er variabel i både vækst, bladform og blomsterfarve. Den hybridiserer desuden med de to andre almindelige tjørnearter – almindelig hvidtjørn og koral hvidtjørn.

Voksested

Den engrifledede tjørn vokser på overdrev, i

strandkrat, levende hegn og skovbryn i det meste af landet. Derimod vokser den ikke i skov, da den er mindre skyggetålende end den almindelige tjørn. Den kan vokse på stort set alle jordbundstyper med undtagelse af ekstremt sure jorde.

Anvendelse i landskabsplantninger

Engriflet tjørn kan bruges i en række af forskellige landskabsplantninger især på lysåbne lokaliteter som nævnt ovenfor. Den er hårdfør overfor både vind og saltsprøjt, og kan derfor bruges som læplantning i kystnære områder, f.eks. i Vestjylland. Den tåler kraftig beskæring, og kan ved vedvarende klipning danne en tæt hæk. Arten formerer sig både ved frø og rodskud og kan forynges fra stødskud.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

Tjørneved er meget hårdt og blev tidligere brugt til f.eks. drejearbejder og landbrugsredskaber. Ekstrakt fra blade, blomster og frugter af tjørn har været og er stadig meget anvendt i naturmedicin.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Havens planteleksikon. De Samvirkende Danske Haveselskaber 1978.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Femhannet pil

Femhannet pil (*Salix pentandra*)

Højde	6-8 (-10) meter
Form	Busk
Blomstringstid	Marts
Frugttype	Kapsel
Modningstid	Oktober til november
Lys	Lyskrævende
Jord	God
Fugt	Fugtighedskrævende
Vind	Tåler nogen
Vårfrost	Meget tolerant
Saltsprøjt	Moderat

Udbredelse

Femhannet pil er udbredt i Nord- og Mellem-europa og Nordasien (Sibirien). I Danmark gror den i de fleste egne undtagen i Vestjylland. Den forekommer hyppigst i Nordøstjylland og Nordsjælland.

Beskrivelse

Femhannet pil er en stor busk eller et lille træ på op til 6-10 meter. Unge kviste er grønne og hårede, toårig bark er lys brun og glat; ældre bark er gråfarvet og finridset. Knopperne er ægformede og ca. 5 mm lange. Bladene er elliptiske, ca. 10 cm lange og 4½ cm brede med glinsende overside og fint savtakket rand.

Pil er tvebo, d.v.s. han- og hunblomster findes på forskellige individer. Hanblomsterne er samlede i gule, cylindriske rakler med en 2-6 cm lang stilk; de enkelte hanblomster består af 5 støvdragere (deraf navnet) med et omsluttende lidt håret dækblad. Hunblomsterne består af et næsten glat frøanlæg og et kun lidt håret dækblad; de er samlede i krumme hængende hunrakler. Blomsterne dufter af laurbær. Frøene får ved modenhed tæt frøuld og spredes let af vinden. Til forskel fra mange andre pilearter blomstrer femhannet pil efter løvspring (somerpil). Den kendes bedst i vinterdragt, hvor frøene hænger længe ved og har tydelige hvide uldtotter.

Voksested

Arten vokser især på fugtig, næringsrig muld, f.eks. moser og søbredder, og findes ofte ved tørve- og mergelgrave. Den er lyskrævende og tåler vind og frost.

Anvendelse i landskabsplantninger

Femhannet pil egner sig til plantning på meget fugtig eller vandlidende bund, f.eks. omkring damme, søer, moser og enge. Den er let at frøformere men formeres oftest ved hjælp af rodslående grene. Pilekrat er et yndet tilholdssted for mange småfugle, f.eks. rørspurv og nattergal. Frøkapslerne bliver siddende vinteren over. Pilefrø er en vigtig næringskilde for småfugle om vinteren. Den anses ikke for at være udpræget stormssikker, hvilket sætter en lille begrænsning for dens anvendelse i læplantninger. Den tåler som alle pilearter beskæring godt.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

Pil har bøjelige grene og lange skud, som tidligere blev anvendt til forskellige former for fletning, f.eks. gærdsel, tøndebånd og kurve. Bladene kan anvendes til gulfarvning. Frøulden fra femhannet pil har været anvendt til lampe-

væger og udstopning i tøj og tæpper. Pil har også haft en almindelig anvendelse i folkemedicin (pga. sit indhold af salicylsyre).

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Fjelddribs

Plant for vildtet

Fjelddribs (<i>Ribes alpinum</i>)	
Højde	1-1,5 meter
Form	Lille busk
Blomstringstid	Maj - juni
Frugttype	Bær
Modningstid	Juli
Lys	Meget skyggetålende
Jord	Mange typer, dog ikke sur jord
Fugt	Tør til fugtig
Vind	Tålsom
Vårfrost	Hårdfør
Saltsprøjt	Tålsom

Udbredelse

Fjelddribs findes i det meste af Europa, i Kaukasus og i Marokko, med nordgrænse i Mellemskandinavien. I Danmark er arten vildtvoksende visse steder på Sjælland, Møn og Bornholm.

Beskrivelse

Fjelddribs er en lille busk, tæt forgrenet med tynde oprette til overhængende grene. Bladene

er trelappede, runde og ca. 5 cm i diameter. Blomsterne er oversædige, enkønnede, små og gulgrønne på lange rakellignende blomsterstande. Han- og hunblomsterne bæres på forskellige individer (tvebo), hvilket adskiller den fra de andre *Ribes*-arter. Frugten er et lille rødt kortstilket bær, som bærer resterne af blosteret.

Voksested

Fjelddribsen er en meget alsidig og tilpasningsdygtig art. I størstedelen af udbredelsesområdet gror den overvejende i bjergområder og ofte på kalkgrund. Den optræder ofte som skovbundsplante i lyse egeskove. På Møn er den pionerart efter skred på kridtklinten. På Bornholm er den ligeledes pionerart på strandvolde, i klippeteræn og stenscred. Fjelddribs gror ofte i skygge og på næringsfattig jord.

Anvendelse i landskabsplantninger

På grund af sin store robusthed overfor både vind, frost, skygge og tørke har fjelddribs et stort potentiale på udsatte og ugæstfrie steder, hvor få andre planter kan gro. Den egner sig specielt til underplantning under skyggefulde træer og buske, i læplantninger og kantplantninger i skovbryn. Den tåler kraftig beskæring. Bærrene

ædes af bærædende fugle, f.eks. drosler, stære og fasaner. Fjeldribs er meget let at stiklingeformere.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

Man ved at frugterne har været anvendt til fremstilling af »billig« vin. Der er desuden foretaget undersøgelser af planten for at se, om den indeholder stoffer, der kan anvendes medicinsk, og som er fundet hos andre *Ribes*-arter (vitamin C og flavonoider).

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Fuglekirsebær

Plant for vildtet

Fuglekirsebær (<i>Prunus avium</i>)	
Højde	Op til 10-20 meter
Form	Enkeltstammet
Blomstringstid	Maj
Frugttype	Stenfrugt
Modningstid	Juli til august
Lys	Tåler let skygge
Jord	Kalkholdig
Fugt	Tørre eller middelfugtige jorde, ikke vandlidende
Vind	Moderat
Vårfrost	Tåler nogen
Saltsprøjt	Tåler nogen

Udbredelse

Fuglekirsebær er vidt udbredt i Europa og Asien og er hjemmehørende i Danmark. Arten er den vilde form af de dyrkede kirsebær. Den findes overvejende i det østlige Danmark, og talrigt på Bornholm. Men lokalt findes der dog forekomster med rigtigt mange individer, f.eks. omkring Mariager fjord, Salling, Himmerland og i Vendsyssel. Man regner med, at fuglekirsebær er indført for ca. 1000 år siden, og siden spredt via dyr, fugle og mennesker.

Beskrivelse

Fuglekirsebær er et mindre træ, i Danmark sjældent over 20 meter højt. Stammen er ret og grenene kransstillede som i gran. Barken er grå-brun og glat med karakteristiske vandrette lange kirtler. Bladknopperne er store og rødbrune. Bladene er lancetformede, 7-14 cm lange med savtandet rand. Blomsterne er hvide og bæres i sammensatte stande. Frugterne er kugleformede mørkt røde eller næsten sorte stenfrugter med en lang stilk. Fuglekirsebær blomstrer i maj-juni og frugterne er modne sidst i juli eller først i august.

Voksested

Fuglekirsebær foretrækker kalkrig jordbund med god næring, men kan også findes på mere tørre lokaliteter. Den trives ikke på kolde, våde jorde. Den vokser ofte i hegn og skovbryn. Under visse omstændigheder kan fuglekirsebær sprede sig voldsomt via rodskud og derved dominere området.

Anvendelse i landskabsplantninger

Fuglekirsebær egner sig til plantning i skovbryn og på læsiden i hegn. Den kan gro med nogen vindeksponering, men sætter da kun lidt frugt. Blomsterne er vellugtende og tiltrækker bier og andre bestøvende insekter. Frugterne

er yndede af både dyr og mennesker. Specielt bær-ædende fugle som drosselfugle og stører sætter stor pris på de saftige frugter. Egern, mus og kernebidere knuser eller åbner stenene for at få fat i det næringsrige frø. Fuglekirsebær er en af få arter som dårligt tåler beskæring, og derfor bør den undgås i yderhegn som beskæres.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på langt sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

Fuglekirsebær er et træ med mange anvendelser. Udover bærrerne er veddet særdeles værdifuldt som møbeltræ. Fuglekirsebær

anvendes ofte som grundstamme til podning af forædlede kirsebærsorter. Bladene samt andre plantedele kan anvendes til farvning og naturmedicin.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Larsen, J. B. (red) (1997). Træarts og proveniensvalget i et bæredygtigt skovbrug. Dansk Skovbrugs Tidsskrift 82, side 117-122.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Havtorn

Plant for vildtet

Havtorn (<i>Hippophaë rhamnoides</i>)	
Højde	1-3 meter
Form	Krybende eller opret busk
Blomstringstid	Maj - juni
Frugttype	Stenfrugt
Modningstid	September - oktober
Lys	Lyskrævende
Jord	Kalkholdigt sand
Fugt	Tør - middel
Vind	Meget hårdfør
Vårfrost	Hårdfør
Saltsprøjt	Hårdfør

Udbredelse

Havtorn har et meget vidtfavnende udbredelsesområde strækkende sig fra den irske atlantehavskyst over Centralasien til det vestlige Kina. Planten vokser i marginalområder, f.eks. tørre stepper og højlandsområder i Europa og Asien.

Beskrivelse

Havtorn er en op til 3 meter høj busk. Vækstformen er på nogle lokaliteter lav og krybende, andre steder opret. Grenene bærer talrige og

kraftige grentorne. Unge skud er brune og hårede, barken bliver senere grålig og afskalende. Bladknopperne er små og lys brune. Bladene er skruetillede, stive, 3-8 cm lange, smalle og lancetformede, blågrøn på oversiden og lys sølvgrå og håret på undersiden. Han- og hunblomster vokser på forskellige planter (tvebo). Blomsterne er ganske små og uanseelige. Busken blomstrer i maj til juni. Hunplanterne producerer ofte store mængder af orange, kødede stenfrugter. Modningen sker i september til oktober, men frugterne bliver ofte siddende på buskene til ind i vintermånederne, indtil de bliver spist af fugle.

Voksested

Artens voksested er primært bestemt af dens store lyskrav. I Danmark er havtorn en udpræget kystnær art, som oftest gror på kalkholdigt sand. Den tåler både vind og saltsprøjt. Sådanne lokaliteter findes bl.a. i Nordvestjylland og de sydøstlige øer. Hvor planten gror inde i landet er det oftest på sand eller grus, f.eks. gamle grusgrave eller i Nordjylland på gamle kystskrænter. Kraftig græsning fremmer havtorn ved at holde skyggegivende anden vegetation nede.

Anvendelse i landskabsplantninger

Havtorn kan anvendes i det meste af landet,

men arten udkonkurreres let af skyggegivende arter, hvorfor den kun bør plantes, hvor der er lyst og minimal konkurrence fra andre arter. Desuden trives den dårligt på sur jord, og tåler meget dårligt beskæring. Havtorn er velegnet til remisser og læhegn i klitter og på soleksponerede sand- og gruskrænter i indlandet. Den danner gerne rodskud, og visse steder har den været anvendt til bekæmpelse af sandflugt. På rødderne findes rodknolde, som binder luftens kvælstof.

Havtorn spredes og selvfor ynges både ved frø og rodskud. Frugterne er en meget vigtig fødekilde for småfugle om vinteren.

Det antages at der er i hvert fald to veldefinerede økotypen af havtorn i Danmark: en nordvestjysk type med lav krybende vækst og en østdansk type med opret vækst.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

Havtorn er en af de buske, som er højt beskattet pga. en række af anvendelsesmuligheder inden for fødevarer og naturmedicin. Bærrene af havtorn har f.eks. et højt C-vitamin indhold og bruges undertiden syltede. Dens frugter kan desuden anvendes til at lave juice af, men kan også anvendes til snaps, likør, sæbe, hudlotion mv. Andre plantedele af havtorn kan ligeledes anvendes til forskellige formål. I udlandet er der udviklet enkelte sorter, som kan producere store mængder af frugter.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr.13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6. Skoven side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Hassel

Plant for vildtet

Hassel (<i>Corylus avellana</i>)	
Højde	6-12 meter
Form	Stor flerstammet busk
Blomstringstid	Februar - april
Frugttype	Nød, 1,5-2,5 cm lange
Modningstid	August - september
Lys	Tåler skygge
Jord	Middelgod til god
Fugt	Middel
Vind	Medium vindstærk
Vårfrost	Tålsom
Saltsprøjt	Tåler nogen salt

Udbredelse

Hassel er vidt udbredt i det meste af Europa, fra Spanien til Ural-bjergene. Den findes desuden i Marokko, Algeriet, Tyrkiet, Iran og Kaukasus. Arten indvandrede til Danmark for

7000 år siden. Pollen-undersøgelser har vist, at Hassel har spredt sig hurtigt, og man mener, at menneskene har bragt den med sig vidt omkring.

Beskrivelse

Hassel er en stor busk, ofte mangestammet, som kan blive op til 12 meter høj. Bladene er glatte, hjerteformede til rundagtige og svagt skæve. Knoppen er ægformet og jævn. Barken er glat med lyse porer. I naturlige hasselbestande kan man finde blomstrende hasler fra februar til april måned. Hassel er sambo og har små smukke røde hun-blomster. Selve blomsten skjult nede i knoppen, men de røde grifler rager tydeligt frem. Hasselbuskens han-blomster er rakler som afslører busken på lang afstand. De påvirkes let af temperaturen, og i milde vintre kan raklerne smide støvet længe før, at hun-blomsterne er dukket frem. Hassel er vindbestøvet. Buskene begynder at sætte nødder, fra de er 6-7 år gamle. Hassel kan blive op mod 100 år gammel, men hvis den stævnes, kan den blive meget ældre.

Voksested

Hassel findes på fugtig og mineralrig jordbund, hvor den danner krat, skovbryn og under-skov i frodige ege-blandingsskove. Den findes ofte i stævningskove og tåler fint beskæring. Bladene omsættes hurtigt på jordbunden. Den trives ikke i vestvendte udsatte bryn og hegn i Vest- og Nordjylland, men her kan den dog godt anvendes i læsiden. Den trives heller ikke på meget tørre eller meget våde jorde og surbundslokaliteter.

Anvendelse i landskabsplantninger

Hassel er en af de mest eftertragtede danske buskarter gennem historien. Den anvendes ofte i læhegn og skovbryn, hvor den giver god dækning og skygge. Den er også meget anvendelig som underplantning og indblanding i lyse løvskove. Hasselnødder er eftertragtet af fugle, dyr og insekter såvel som af mennesker, og hasselkæppe har været brugt til gærdsel og brændsel.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en af-

stamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

Man bør være opmærksom på at undgå anvendelsen af sydeuropæiske frøkilder samt sydeuropæiske arter, f.eks. storfrugtet hassel (*Corylus maxima*) og tyrkisk hassel (*Corylus colurna*) i landskabet.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Hunderose

Hunderose (<i>Rosa canina</i>)	
Højde	1,5-5 meter
Form	Busk
Blomstringstid	Juni - juli
Frugttype	Hyben
Modningstid	(Oktober) - november
Lys	Sol og nogen skygge
Jord	Mager til middeligod
Fugt	Middel til fugtig
Vind	Tålsom
Vårfrost	Medium tålsom
Saltsprøjt	Medium tålsom

Udbredelse

Hunderose er naturligt forekommende i Europa, Nordafrika og store dele af Centralasien. Arten er hjemmehørende i Danmark og er især almindelig i den østlige del af landet, herunder Østjylland, mens den er sjælden i Vest- og Sydvestjylland. På Øerne er arten den dominerende rose, og er på mange lokaliteter enerådende. Det har været opfattelsen, at hunderose er sjælden i det nordlige Jylland, men den findes udbredt i Vendsyssel, Himmerland, Hanherred, Thy, Mors og Salling, omend den ikke i disse områder er den dominerende roseart.

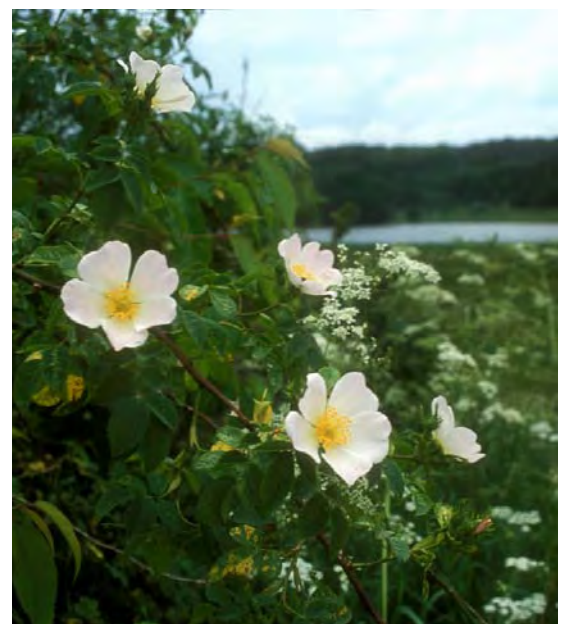
Beskrivelse

Hunderosen er meget formrig. Hvor den får plads udvikler den sig til en stor kuppelformet busk bestående af en kaskade af udhængende skud fra den underjordiske grundstamme. Sådanne fritstående former bliver ofte 2-3 meter høje, men gamle buske kan blive meget omfangsrige. Hvor hunderosen vokser under mere skyggede forhold, kan dens skud blive til ranker af imponerende længde. Det ses ikke sjældent at rankerne kan klatre 10-12 meter op i nabobuske og -træer.

Hunderose kan være meget variabel, og den kan derfor være vanskelig at skelne fra andre rosearter. Den store variation skyldes sandsynligvis at hybridisering mellem rosearter er et ret almindeligt forekommende fænomen. Art-

shybrider vil typisk vise kendetegn fra begge forældrearter. På Øerne – hvor hunderosen ofte er den enerådende roseart på mange lokaliteter – afviger arten sjældent fra de artstypiske karakterer. Men især i den nordlige halvdel af Jylland, hvor der ikke sjældent vokser 2-4 rosearter på samme lokalitet, vil det ofte være svært at bestemme en rose til art, da der forekommer mange mellemformer.

Den typiske hunderose har i forsommeren mange, vellugtende, hvide, sjældnere svagt rosa, insektbestøvede blomster. Bladene er friskmørkt grønne, blanke, glatte og med 5-7 småblade. Skuddenes farve er meget variabel. Under skyggede forhold er skuddene mat friskgrønne, mens de typisk antager en mat rødlig farve, når de vokser i mere åbent terræn. Skuddene er besat med kraftige bagudbuende torne, der har en bred basis og nedadbøjet spids. Efter afblomstringen bøjer bægerbladene bagud og lægger sig tæt ind til det fremvoksende grønne hyben. Hunderosens hyben modner sent, dvs. i oktober-november. Ved modenhed er bægerbladene faldet af hybene, som typisk er ca. 2 cm, aflange, ofte slankhalsede, højrode og glatte. De forbliver røde og faste på busken til langt ud på vinteren. Bemærk at der findes to former af hunderose – den helt glatbladede og almindelige form og den sjældnere form, der har svagt til kraftigt håret bladunderside.

Hunderose skelnes bedst fra sin nærmeste slægtning, blågrøn rose, på de mørkegrønne skinnende blade i kombination med det hårde nærmest lakrøde hyben, der typisk er slankhalset og uden bægerblade. Dertil kommer, at støvfanget hos hunderose rager ud af blomsterbunden/hybenet som en spinkel buket, mens støvfanget hos blågrøn rose ikke rager ud, men nærmest sidder som en tæt afrundet nålepude i blomsterbunden (på det modne hyben ligner det toppen af en strikhue).

Voksested

Hunderose er lyselskende og hårdfør, den tåler vind og er egnet til middeltørre, lerede jorde såvel som kalkrig sandjord, men er uegnet til fattig, sur jord. Som alle roser bør den ikke plantes på steder, hvor den udsættes for hård frost.

Anvendelse i landskabsplantninger

Hunderose tåler beskæring, og når den er etableret, er den ret robust over for bid fra kreaturer. Den er velegnet til kantplantning i naturplantninger, skovbryn og læhegn, såvel som til mere fritstående plantninger i det åbne landskab. Det er nok den af vores hjemmehørende roser, der tåler den højeste grad af skygge, og den burde derfor være velegnet til flerrækkede læhegn og skovbryn. Både fugle og pattedyr spiser gerne frøene, og det C-vitaminholdige frugtkød er sandsynligvis en vigtig ernæringskilde, særligt i den sene vinter, hvor bær og frugter på de fleste andre busk og træ-

arter er forsvundet. Hunderose kan anvendes i det meste af landet, men bør primært plantes i Østdanmark. I det nordvestlige Danmark kan man i stedet overveje at plante andre rosenarter f.eks. blågrøn rose, blød filtrose eller klitrose.

Anden anvendelse

Hyben har et højt C-vitaminindhold og er gode og velsmagende i supper og marmelade. De dyrkes kommercielt og anvendes ikke kun til naturmedicinpræparater, men desuden i medicinalindustrien, hvor udtræk fra hyben og frø i disse år testes til brug i bl.a. gigtpreparater.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på langt sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede, danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Christensen, L. P., E. Larsen og K. Brandt (2003). Hyben fra hunderose. Lægemiddelplante med dokumenteret anti-inflammatorisk effekt. Grøn Viden, Havebrug nr. 155.

Hansen, L. N. (2008). De vilde roser i det danske landskab – et forsøg på status over viden og mangel på samme. Dansk Dendrologisk Årsskrift, bind 26, s. 27-70.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Pedersen, A. (1966). Rosaceernes udbredelse i Danmark – I. Danmarks Topografisk-Botaniske Undersøgelser. Botanisk Tidsskrift, Bind 61.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Klitrose

Klitrose (*Rosa pimpinellifolia*)

Højde	1 meter
Form	Lav busk
Blomstringstid	Juni - juli
Frugttype	Hyben
Modningstid	September - oktober
Lys	Sol
Jord	Mager
Fugt	Tørt til middel
Vind	Tålsom
Vårfrost	Medium tålsom
Saltsprøjt	Meget tålsom

Udbredelse

Klitrose har en stor, men særegen opsplittet udbredelse, som omfatter store dele af Europa, og som mod øst, i små og store spredte enklaver, strækker sig gennem det asiatiske kontinent helt til Korea. I Mellem- og Sydeuropa samt i Lille- og Centralasien er udbredelsen især knyttet til kalkrige bjergegne. I klitrosens nordvestlige udbredelsesområde vokser arten derimod primært i kystnære egne på lysåben bund, hvor der er tilgængelig næring – også selv om den skal findes i dybere lag. I Dan-

mark findes klitrosen derfor stort set kun i klitter og på klitheden langs den jyske vestkyst, samt enkelte steder ved Limfjorden. Klitrosen formodes at være en såkaldt »istidsrelikt«, og har sandsynligvis været vidt udbredt i istidens åbne slettelandskaber. Med skovenes efterfølgende indvandring blev klitrosen trængt tilbage til de få områder, hvor træerne ikke kunne etablere sig, herunder især klitområderne.

Beskrivelse

Klitrosen bliver typisk 1 meter høj og er en rigt småtornet busk med sarte, hvide, velduftende blomster. Dens hyben er små, ca. 1,5 cm store, sammentrykte og nærmest jydepotteformede. De er typisk brunlig-sortede, men antager ofte en smuk rød til violet glød, og bliver siddende på busken til hen på vinteren. Løvet virker fint og spinkelt. Bladene er uligefinnede og har mange småblade. Farven varierer fra friskgrøn til mørkegrøn med mat overside og ofte rødlig rand. Tornene er spinkle, rette og nåleagtige og sidder meget tæt sammen op ad skuddene. Klitrose danner en dybtgående pælerod, hvorfra der vokser et vidtforgrenet net af underjordiske udløbere. Netop denne egenskab gør arten særlig effektiv som sandbinder.

Voksested

Klitrosen er meget lyskrævende og tåler ikke

at blive overvokset. Arten er specielt velegnet til meget tørre sandjorde, og den ses ofte på pioneragtig vis at vokse på rene sandflader i den hvide klit. Den tåler salt fint, og tåler også vind, men hvor den vokser meget åbent, tørblæses de opragende skud typisk, og blomstringen er beskedent. Vildtvoksende kan klitrose lokalt forekomme i store tætte krat, men oftest finder man den i smågrupper og klynger spredt i klitlandskabet. Den enkelte plantes højde afspejler nøje læforholdene på voksestedet, idet skuddene kun rager ud af vegetationslaget hvor der er meget læ, f.eks. bag småklitter og i buske af ene eller havtorn. Der hvor den har etableret sig meget åbent, bliver skuddene sjældent over 0,5 m og oftest kun 20-30 cm høje, mens den under mere beskyttede forhold, f.eks. på baglandslokaliteter, kan blive op til 1,5 m høj. Der er mange steder udplantet indførte former og krydsninger, som ligner vores hjemlige form, men som er mere højt voksende og har mere oprette skud.

Anvendelse i landskabsplantninger

Klitrosen kan anvendes som kantplante og sandbinder på tørre sandjorde. Med sine smukke hvide blomster og sortrøde hyben er klitrose et smukt indslag i klitfloraen. Den er særdeles velegnet til plantning i de kulturpåvirkede områder i klitten og klitheden, især langs den jyske vestkyst og i Limfjordsom-

rådet. Særligt de mange sommerhusgrunde i klitten kunne have glæde af arten, da den som nævnt er en effektiv sandbinder og samtidig et godt alternativ til den aggressive og invasive rynkede rose (*Rosa rugosa*). Klitrosen er nem at dyrke og kan forynges ved slåning. Når arten først er etableret, er den særdeles robust og kan sprede sig langt (også uønsket!) ved hjælp af udløbere fra roden. Klitrosen anvendes hyppigt i vildt- og læplantninger, langs veje samt i haver og parkanlæg i byerne.

Anden anvendelse

Hyben fra vores hjemmehørende rosearter har generelt et højt C-vitaminindhold. De anvendes i medicinalindustrien, bl.a. i produktionen af gigtpreparater, mens deres indhold af antioxidanter udnyttes i naturmedicinpreparater. Klitrosehyben blev tidligere brugt til syltetøj, marmelade og vin, og de er meget velegnede til fremstilling af kryddersnaps.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på langt sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede, danske frøklilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøklilde.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøklildeudvalget.

Hansen, L. N. (2008). De vilde roser i det danske landskab – et forsøg på status over viden og mangel på samme. Dansk Dendrologisk Årsskrift, bind 26, s. 27-70.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Pedersen, A. (1966). Rosaceernes udbredelse i Danmark – I. Danmarks Topografisk-Botaniske Undersøgelser. Botanisk Tidsskrift, Bind 61.

Fortegnelse over frøklilder, se www.frøklilder.dk

Tekst og redigering: Lars N. Hansen og Ditte C. Olrik

Layout: Jette A. Larsen

Foto: Lars N. Hansen

Udgivet: November 2007

Opdateret: Februar 2010

Skov- og Naturstyrelsen

SKOV & LANDSKAB

Kvalkved

Kvalkved (*Viburnum opulus*)

Højde	Op til 4 meter
Form	Busk
Blomstringstid	Juni
Frugttype	Bær
Modningstid	Oktober
Lys	Lyskrævende
Jord	Middelgod til næringsrig
Fugt	Middel til fugtig
Vind	Tålsom
Vårfrost	Hårdfør
Saltsprøjt	Hårdfør

Udbredelse

Kvalkved er vidt udbredt i det meste af Europa og store dele af Asien, og findes også i Nordamerika (ssp. *trilobum*). I Danmark forekommer arten over hele landet. Den findes overvejende i bryn og hegn, og ofte tæt på kysterne, f.eks. adskillige steder i Nordjylland: Fosdalen,

Uggerby Strand, Frederikshavn og mange steder i Limfjordsområdet. Kalkved findes typisk som enkeltstående buske sammen med hylde, vild æble, slæen og engriflet hvidtjørn.

Beskrivelse

Kvalkved er en op til 4 meter høj busk. Dens vækstform er åben med udbredte sidegrene og oprette stive skud, på nogle lokaliteter lav og krybende, andre steder opret. Unge skud er brune og glatte, barken bliver senere grålig. Bladknopperne er små, runde, røde og glatte. Bladene er håndfligede og minder om små ahornblade. Bladstilken er rød og bærer op til syv nektarkirtler. Blomsterne er hvide og sidder samlet i store skærme med en krans af store golve blomster, som omgiver fertile mindre blomster i midten. Kvalkved blomstrer i begyndelsen af juni. Bærrene er kuglerunde og knaldrøde. De modnes i oktober, men bærrene bliver ofte siddende på buskene til ind i vintermånederne, hvor de eftermodnes og kan spises af fuglene. Den almindelige kvalkved kendes let fra den anden danske art, pibekvalkved (*V. lantana*). Pibekvalkved har

hele blade, blomsterskærmene er større med ensartede blomster, og frugterne er sorte ved modenhed.

Voksested

Arten kan vokse på mange forskellige jordtyper men trives bedst på fugtig næringsrig jordbund, som undervækst i åbne løvskove eller skovbryn. Kvalkvæd er hårdfør overfor både vind og frost og tåler også nogen saltpåvirkning.

Anvendelse i landskabsplantninger

Kvalkvæd er velegnet som underplantning under lysåbne skovtræer som f.eks. birk, elm, eg, ahorn og fuglekirsebær. Kvalkvæd spredes og selvfor ynges både ved frø og rodsrud. Bærædende fugle sætter stor pris på bærene. Specielt vinterfugle som sjaggere og silkehaler spiser de sent modne bær. Bærene er giftige for mennesker, og arten bør derfor ikke plantes hvor børn færdes almindeligt, f.eks. i parker og ved børnehaver o.l.

Kvalkvæd er afprøvet i nye 6-rækkede forsøgshegn, hvor de klarer sig forholdsvist godt. Den giver et smukt billede i foråret med blomsterne og i efteråret med de skarpe røde farver på både frugter og blade. Arten bør nok anvendes i blanding med andre arter. Den kan nogle år angribes af sodskimmel og i forsøgene ses det, at den kan angribes af insekter, som afløver den i mere eller mindre grad.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

Kvalkvæd brugtes tidligere i naturmedicin men har ikke længere nogen praktisk anvendelse.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr.13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Mirabel

Plant for vildtet

Mirabel (<i>Prunus cerasifera</i>)	
Højde	8-10 meter
Form	En - fåstammet busk eller lille træ
Blomstringstid	April til maj
Frugttype	Stenfrugt
Modningstid	August
Lys	Middel
Jord	Alle jordtyper, dog ikke vandlidende
Fugt	Middel
Vind	Middel hårdfør
Vårfrost	Hårdfør
Saltsprøjt	Tåler nogen salt

Udbredelse

Mirabel stammer formentlig fra Mellemøsten og Sydvestasien, hvorfra den ved dyrkning har bredt sig til det meste af Central-, Syd- og Vesteuropa samt over store dele af Asien. Den findes overalt i Danmark, specielt omkring bebyggelser.

Beskrivelse

Mirabel, som også kaldes kirsebær-blomme er et lille træ, sjældent over 10 meter højt. Yngre træer har spredte kraftige grentorne. Barken er glat og i begyndelsen grønlig. Bladene er små og omvendt ægformede med savtakket rand. Blomsterne sidder samlet i små knipper for enden af kortskuddene. De er kortstilkede, hvide eller rødlige med mange støvdragere og dufter stærkt. Blomstringen finder sted sidst i april for løvspring. Frugten er en næsten kugleformet og 2-3 cm i diameter stor, gul, orange-farvet eller rødkødet stenfrugt. Frugterne er velsmagende, saftige omend lidt melede, og de spises af både dyr og mennesker. Der findes en lang række dyrkede former og hybrider, og såvel blomsterne som de vegetative dele har stor lighed med forskellige andre dyrkede blomlearter og -sorter.

Voksested

Mirabel er formentlig indført sydfra som dyrket frugttræ, men findes ofte mere eller mindre forvildet i Danmark. Den er nøjsom med hensyn til jordbund, men da den ikke

tåler vandlidende jorde trives den bedst hvor jorden er veldrænet, f.eks. sand- eller grusjorde. Den tåler både nogen skygge og nogen vind. Mirabel spredes let af fugle og findes forvildet i f.eks. skovbryn. Der findes adskillige sorter af mirabeller på markedet.

Anvendelse i landskabsplantninger

Mirabel findes hyppigt dyrket. Den er mere hårdfør på magre jorde end kirsebær, men gror iøvrigt ofte på samme lokaliteter. Den kan anvendes både i læhegn og i vildtplantninger. Arten rodskyder kraftigt, hvilket kan være et problem. Blomsterne tiltrækker bestøvende insekter og frugterne ædes af fugle. Mirabellesten fortæres både af smågnavere og kernebidere.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Kilder

Havens Planteleksikon, træer og buske. De Samvirkende Danske Haveselskaber 1978.

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Navr

Navr (*Acer campestre*)

Højde	Op til 15 meter
Form	Lille træ/stor busk
Blomstringstid	Maj - juni
Frugttype	Vinget nød
Modningstid	Oktober - november
Lys	Foretrækker sol, tåler skygge
Jord	Middelgod og leret
Fugt	Tør til middel
Vind	Tålsom
Vårfrost	Tålsom
Saltsprøjt	Tålsom

Udbredelse

Navr er hjemmehørende i Danmark. Dens naturlige udbredelse strækker sig over det meste af Mellem- og Østeuropa med nordgrænse i det sydlige Danmark

Beskrivelse

Navr er en stor busk eller mellemstort træ, som kan blive op til 15-20 meter højt og med en diameter på op til 1 meter. Fritstående træer udvikler en bred krone. De unge grene

er grønne, men bliver senere lyst rødbrune med lysebrune længdestriber, og der dannes ofte korkvinger på grenene. Bladene, der er små og lappede, springer ud i begyndelsen af maj, og der er gult løvfald i begyndelsen af november. Navr blomstrer i slutningen af maj, kort efter løvspring. Blomsterne kan både være tve- og enkönnede, men de fleste er hanlige. De er uanseelige, men producerer store mængder nektar og bestøves af insekter. Frugterne er vingede, og i forhold til spidsløn og ær er navr karakteristisk med næsten »lige vinger« på frøene.

Voksested

Navr trives bedst på en varm, muldrig jord i sol, men den tåler også skygge. Den kan anvendes på de fleste jordbundstyper, som dog helst skal være kalkrige og ikke for sure (pH 5,5 til 7,7). Træet har en dybtgående, meget forgrenet hjerterod og tåler kraftig vind.

Erfaringer viser, at navr kan anvendes i stort set hele landet, også uden for det naturlige udbredelsesområde. Den kan være følsom over for hård vinterfrost, og specielt udsatte steder bør derfor undgås. Desuden er arten meget følsom over for konkurrence med græs.

Anvendelse i landskabsplantninger

Navr er velegnet til kantbevoksning og inde i alle typer af naturplantninger. Dens blomster bidrager med nektar til bestøvende insekter og frø til egern og fugle. Gamle træer er levested for laver, mosser og et utal af insekter. Den er fortrinlig i blanding, især i skovbryn. Da den tåler kraftig beskæring, kan den bruges både som hæk, busk og træ. Den er muligvis meget følsom over for rotskader, der kan ske som følge af mekaniske skader med landbrugsredskaber ved læplantning. Den kan af og til rammes af sygdomme som kransskimmelsvamp og fusarium. Kan plantes forår og efterår.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede, danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

Navr anvendes til hegn og som klippet hæk i haver. Veddet kan bruges til brænde, til billedskæring og mindre brugsting.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr.13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Rødel

Rødel (<i>Alnus glutinosa</i>)	
Højde	22-28 meter
Form	Træ eller busk
Blomstringstid	Marts - april
Frugttype	Nød
Modningstid	November - december
Lys	Sol til let skygge
Jord	Alle typer
Fugt	Tåler meget fugt
Vind	Tålsom
Vårfrost	Tålsom
Saltsprøjt	Tålsom

Udbredelse

Rødel vokser naturligt i det meste af Europa. Den er meget almindelig i Danmark, men de sidste 100 års afvanding og overgang til mere værdifulde træarter har kraftigt mindsket artens udbredelse.

Beskrivelse

Rødel er et mellemstort træ, 10-25 meter, med høj, slank krone. Bladene er runde og omvendt ægformede med rundtakket rand. Bladspids mangler, eller der er en indskæring i stedet,

hvilket adskiller den fra hvidel, der har spidse blade. Blomstringen finder sted i marts-april før løvspring. Arten er sambo. Hanblomsterne sidder i lange rakler, mens hunblomsterne danner små koglelignende stande, der indeholder små nødder. Frøene modner om vinteren, og først om foråret åbner koglerne sig, og frøene spredes.

Voksested

Rødel kan anvendes på næsten alle jordtyper, men den trives bedst på fugtig bund, og den tåler stillestående vand. På meget tør jord bliver den sjældent over 8-10 meter høj. Den tåler frost og saltpåvirkning. Rødel opnår sin højeste alder og bedste udvikling i ellesumpe, mens de ikke bliver så gamle på tørre arealer. Rødel er en af de få arter, der kan tåle at stå på tørvejord

Anvendelse i landskabsplantninger

Rødel skyder villigt fra stub eller stamme efter beskæring. Den kan bruges som ammetræ i stort set alle typer plantninger. Rødel virker jordforbedrende, da den optager kvælstof fra luften, og fordi dens løv er let omsætteligt. Grenene bides normalt ikke af vildt, men frøene i de små koglelignende stande ædes af småfugle om vinteren. Træerne søges af spætter, der laver redehuller i stammen.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede, danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

På grund af sin frosttålsomhed anvendes rødøl ofte som ammetræ ved nyplantning af frostfølsomme løvtræer. Den plantes desuden langs vandløb for at give skygge og dermed mindske grødevæksten.

Veddet er for let og blødt til at have større værdi som tømmer og brænde, men på grund af den smukke farve, som kan minde om palisander og kirsebær, bruges det til møbler og køkkenskabe.

Tidligere har barkens store indhold af garvestoffer været brugt til garvning. Desuden har man fra barken udvundet stof til rød- og gulfarvning. Som kuriosum kan nævnes, at man navnlig på Fyn indtil 1970'erne anvendte rødøl til fremstilling af træsko.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr.13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Larsen, J. B. (red) (1997). Træarts og proveniensvalget i et bæredygtigt skovbrug. Dansk Skovbrugs Tidsskrift, side 123-128.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Rød kornel

Rød kornel (*Cornus sanguinea*)

Højde	3-4 meter
Form	Busk
Blomstringstid	Maj
Frugttype	Stenfrugt
Modningstid	August - september
Lys	Skyggetålende
Jord	Kalkkrævende
Fugt	Fugtig
Vind	Tålsom
Vårfrost	Tålsom
Saltsprøjt	Tålsom

Udbredelse

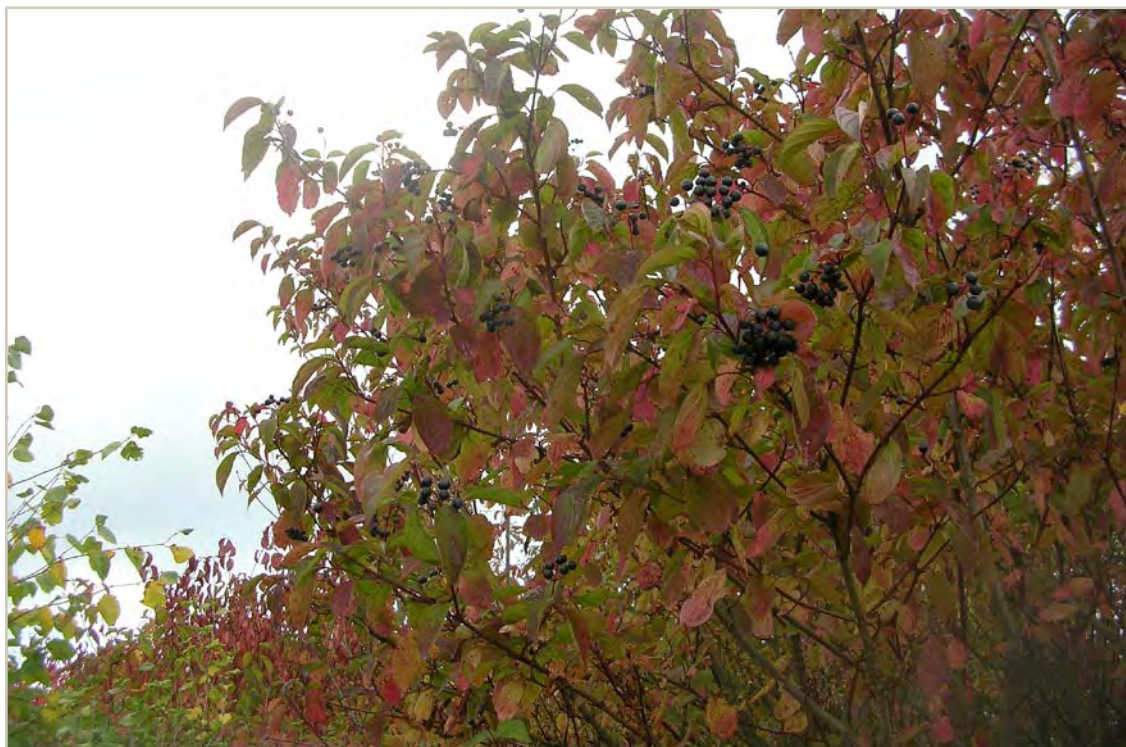
Rød kornel er hjemmehørende i Europa og Sydvestasien. I Europa er den især udbredt i Central- og Østeuropa og har sin nordgrænse gennem England, Mellemskandinavien og til Sydrusland. Arten er vildtvoksende i Danmark, men mest udbredt i den østlige del af landet, hvilket tilskrives dens forkærlighed for kalkrig grund.

Beskrivelse

Rød kornel er en busk på sjældent over 3-4 meter. Ung bark er håret og olivengrøn men bliver ved soleksponering hurtigt rød – en karakter, der har givet planten navn, og som har gjort den til en dekorativ prydblade (eng. »midwinter fire«). Bladknopperne er grågule og modsatte. Bladene springer ud i midten af maj samtidig med blomstring. Bladene er kortstilkede, helrandede og ovale med kort spids; bladnerverne er buede. Bladene får en iøjnefaldende blodrød høstfarve. Blomsterne er samlede i store skærme. De er fire-tallige med korte hvide kronblade. Frugterne er sorte stenfrugter, som indeholder 2 sten, og som modnes i august til september.

Voksested

Arten vokser især på fugtig kalkbund, hvor den kan danne krat eller vokse som underskov i lysåbne skove, f.eks. under ask. Høj kalktolerance gør den speciel hyppig på lokaliteter med undergrund af kridt, hvor kun få andre arter trives, og den derfor får gode konkurrencebetingelser. Rød kornel er for eksempel voldsomt dominerende omkring lergravene ved Egersund på Als.

Anvendelse i landskabsplantninger

Rød kornel er både skygge- og vindtålende og en meget anvendt art i landskabsplantninger. Den egner sig således til underplantning i hegn og vildtremisser på kalkrige lokaliteter. Den udvikler sig dog langt bedst, når den eksponeres direkte til sollyset. Arten er anvendt med forholdsvis god succes i en række læhegnsforsøg i Danmark.

Blomsterne tiltrækker insekter, og bærædende fugle æder frugterne. Planten formerer sig både med frø og fra rodslående grene. Hvor forholdene er gode kan den brede sig aggressivt. Den tåler stærk beskæring og nedskæring.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

De lige grene blev tidligere anvendt som forskellige former for stokke og skafter. Udtræk blev brugt til f.eks. garvning.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Sargents æble

Plant for vildtet

Sargents æble (<i>Malus sargentii</i>)	
Højde	2 meter
Form	Busk
Blomstringstid	Maj - april
Frugttype	Kærnefrugt
Modningstid	September til oktober
Lys	Skyggetålende
Jord	Alsidig
Fugt	Middel til fugtig
Vind	Hårdfør
Vårfrost	Tålsom
Saltsprøjt	Tåler lidt

Udbredelse

Sargents æble er hjemmehørende i det nordlige Japan, hvor den er udbredt i kratagtig vegetation. Arten er indført til Danmark som prydpilant. Arten kaldes af og til for paradisæble, som dog er en bred betegnelse, der omfatter en lang række arter og sorter. På internettet og i plan-

teskoler hersker der en del forvirring omkring navngivningen. Sargents æble forveksles f.eks. ofte med japansk paradisæble (*M. floribunda*) og bæræble (*M. baccata*). Det diskuteres om sargents æble er en underart af *M. toringo* (japansk pryðæble).

Beskrivelse

Sargents æble er en ca. 2 meter høj busk med vandret udbredt forgrening og ofte med få spredte grentorne. Ung bark er rødbrun og behåret; ældre bark er gråsort og med tiden furet. Knopperne er spredte, tiltrykte og brune. Bladene varierer med to hovedformer: 3-lappede blade på ikke-blomstrende langskud og ovale (ægformede) blade med savtakket rand på blomstrende skud. Blomstringen finder sted i maj-juni. Blomsterne er hvide, 2½ cm i diameter og sidder i 5-6 blomstrende skærme. De er oversædige og resterne af blosteret bibeholdes på frugten. Frugten er et lille rundt æble, ½-1 cm i diameter, langstillet og mørkerødt ved modenhed. De sidder længe på busken om vinteren. Den tætbeslægtede bæræble er vækstmæssigt lidt større.

Voksested

Sergents æble vokser på de fleste jordtyper undtagen de ekstremt tørre. Sargents æble er undersøgt i forskellige hegnsforsøg, og den synes temmelig hårdfør.

Anvendelse i landskabsplantninger

Sargents æble er velegnet til skovbryn og i læ- og vildtplantninger. Arten kan bruges i blanding, men plantes gerne i rækker ned langs større træer. Æblerne ædes af frugtædende fugle og dyr såsom drosler, fasaner og egerne. Arten udmærker sig ved at være meget smuk – både under blomstring, men også om efteråret med sine smukke høstfarver. Arten tiltrækker i meget høj grad fugle. Sargents æble er ikke kendt for at sprede sig voldsomt (invasivt) i naturen.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på

lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

Selvom æblerne er små, kan de fint anvendes til marmelade og gelé. Der kan ligeledes fremstilles snaps på de små æbler.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Seljepil

Seljepil (*Salix caprea*)

Højde	Op til 10 meter
Form	Busk eller bredkronet lille træ
Blomstringstid	Marts
Frugttype	Kapsel
Modningstid	Oktober
Lys	Lyskrævende
Jord	God
Fugt	Tålsom
Vind	Tålsom
Vårfrost	Tålsom
Saltsprøjt	Tålsom

Udbredelse

Seljepil er udbredt i det meste af det tempererede Europa og Asien. Den findes over hele Danmark, dog relativt sjældent i Vestjylland.

Beskrivelse

Seljepil er den kraftigste af de danske pilearter. Fritstående gamle individer kan blive op til 10 meter og med en anseelig stamme, som deler sig i lav højde. Oftest ses den dog som en flerstammet busk med oprette grene. Unge skud er tæt hårede og grå men bliver hurtigt glatte og blanke. Ældre bark er furet. Bladknopperne er ægformede og består af et stort hvælvet rødligt knopskæl. Bladenes form er variabel. De er oftest stilkede, 5-10 cm lange og 3-6 cm brede, ovale eller lancetformede og tilspidsede. De er helrandede eller svagt rundtakkede og undersiden er tæt håret. Arten er tidligt blomstrende, før løvspring. Planten er tvebo, d.v.s. han- og hunblomster sidder på forskellige individer. Hanblomsten består af 2 støvdragere og et håret skæl; hunblomsten består af et håret frugtanlæg og et skæl. Han- og hunblomsterne sidder i rakler («gæslinger»). De modne frø er tæt besat med lang frøuld og spredes let af vinden. Frøet spirer med det samme.

Voksested

Arten vokser især på fugtig, næringsrig muld på moræneler og sjældent på sure og næringsfattige jorde. Den er lyskrævende og tåler vind og frost. I Danmark er seljepil almindelig i skovbryn, krat, overdrev, langs veje og i levende hegn.

Anvendelse i landskabsplantninger

Seljepil er velegnet til plantning i læhegn og skovbryn undtagen på meget fugtige jorde. Den formeres let ved frø, men oftest bruges rodslående skud. Den tåler, som andre pilearter, stærk beskæring og fornyer sig ved rodskud. Den har udpræget pioneregenskaber og kan let sprede sig i landskabet ved egen kraft. I det fri er den forholdsvis vindfør. Seljepil bliver sjældent mere end 50-80 år. Seljepil er en driftssikker art i hegn, men kan hurtigt blive meget dominerende. Den tåler fint beskæring.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

Pil har bøjelige grene og lange skud, som tidligere blev anvendt til pilefletning, f.eks. til kurve og gærdsel. Træ af seljepil har desuden været anvendt som kæppe, skafter, brændsel og sortkrudt. Barken kan anvendes til garvning, og andre plantedele har været anvendt i folke-medicinen.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Skovfyr

Skovfyr (*Pinus sylvestris*, Syn. *P. silvestris*)

Højde	Op til 30 meter
Form	Træ
Blomstringstid	Maj - juni
Frugttype	Kogle
Modningstid	Februar - april
Lys	Lyskrævende
Jord	Mager
Fugt	Tør - middel
Vind	Hårdfør
Vårfrost	Hårdfør
Saltsprøjt	Hårdfør

Udbredelse

Skovfyr er udbredt i et bredt bælte fra det østlige Rusland over Sibirien til det kontinentale Central- og Nordeuropa. Arten findes desuden i Skotland og på den Skandinaviske halvø. I Danmark blev skovfyr, bortset fra en rest på Læsø, udryddet ved de store skovrydninger i 16-1800 tallet. Skovfyr er senere genindført og plantes almindeligt i Danmark.

Beskrivelse

Skovfyr er et stedsegrønt nåletræ, som kan blive et anseeligt træ på op til 30 meter. Som ung har den en kegleformet vækst med oprette grene; senere bliver grenene overhængende.

Barken er grålig og afskallende i uregelmæssige flager. Barken på den øverste del af stammen og grenene på ældre træer er ofte orange. Barken udskiller en hvid harpiks. Nålene er ca. 7 cm lange, blågrønne, parvis og oftest snoede. Fyr hører til de »nøgenfrøede«, som ikke har egentlige blomster men pollen og frøbærende organer. De sidder i adskilte stande på samme træ (sambo). Udvikling af både pollen og frøbærende organer tager op mod to år. Hannerne er samlede i stande med 15-25 »hankogler«. Hunkoglerne sidder enkelt eller parvis. De er ægformede, 6-8 cm lange, i begyndelsen grønne, senere brune og hårde.

Voksested

Skovfyr kan klare sig på mange slags jorde men er mest konkurrencedygtig på magre jorde. Den tåler blæst og kulde, og kan desuden vokse hvor der er saltpåvirkning. Arten er lyskrævende som ung, og frøet spirer bedst på blotlagt jord.

Anvendelse i landskabsplantninger

Skovfyr kan anvendes som spredt indplantning i læ- og vildtplantninger sammen med løvtræer som eg, bævresp og vortebirk. Skovfyr kogler og frø er næringsrige og en vigtig fødekilde for en lang række fugle, f.eks. spætter, siskener og korsnæb samt for småpatterdyr som eger og skovmus. Den stedsegrønne krone er et godt skjulested for dyr, og ældre træer er yndede redesteder specielt for mange rovfugle. Spætter laver ofte redehuller i træet.

Anden anvendelse

Fyrreved er let at bearbejde og som sådant godt tømmer- og snedkertræ. De rette stammer bruges ofte i bjælkehuse. Udtræk af harpiks har været anvendt i folkemedicinen. Fyrrenåle og udtræk af fyrrenåle kan stadig fås i helsekost-butikker.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Kilder

Larsen, J. B. (red) (1997). Træarts og proveniensvalget i et bæredygtigt skovbrug. Dansk Skovbrugs Tidsskrift 82, side 226-234.

Pedersen, A. P. (1909). Skovfyr – Provenienser i Danmark. Det Forstlige Forsøgsvæsen i Danmark. Beretninger nr. 360, side 267-423.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Skovæble

Plant for vildtet

Skovæble (<i>Malus sylvestris</i>)	
Højde	7-10 meter
Form	Busk eller lille træ
Blomstringstid	Maj
Frugttype	Kærnefrugt
Modningstid	August
Lys	Lyskrævende
Jord	Meget alsidig
Fugt	Middel - tør
Vind	Hårdfør
Vårfrost	Tåler nogen
Saltsprøjt	Tåler lidt

Udbredelse

Skovæble findes i Europa med undtagelse af de sydligste egne; mod øst til Ural og mod nord til Mellemsverige og Balticum. Den findes overalt i Danmark men er speciel hyppig i Sydøstjylland, de sydlige øer og på Bornholm.

Beskrivelse

Skovæble er en tæt forgrenet busk med mange kortskud, hvoraf nogle er omdannet til gren-torne. Tynde kviste har glat, skinnende og rød-brun bark. Bladene er langstilkede, ægformede til elliptiske, ca. 4-8 cm lange, kort tilspidsede og uregelmæssigt savtakkede. Blomsterne sidder i 8-10 blomstrende kvaste. De er oversædige, hvide eller rosa-hvide og ca. 4 cm i diameter. Kærnefrugten er et 2-4 cm stort kugleformet æble, oftest gulgrøn og evt. rødlig i solsiden. Kødet er hårdt og surt. Til forskel fra sødæble er årsskuddene og blade svagt behårede, og frugterne er ikke rødfarvede. Det kan være yderst vanskeligt at adskille skovæble fra de kultiverede former.

Voksested

Skovæble gror i lysninger i skove, skovbryn, hegn, krat og overdrev. Den er ofte knyttet til kulturlandskabet, hvor den har gode vækstbetingelser og kun lidt konkurrence fra skyggegivende træer. Den er alsidig m.h.t. jordbund men vokser bedst på frodig lerjord.

Anvendelse i landskabsplantninger

Skovæble kan anvendes i de fleste landskabsplantninger i det åbne land, f.eks. skovbryn og hegn. Den kan også bruges i kystklima. Skovæble har været anvendt i hegnsforsøg, hvor arten har vist sig meget robust, selv på ret udsatte lokaliteter. Skovæble er en populær vildtplante hvis frugter ædes af en lang række pattedyr, f.eks. hjorte, pindsvin og grævlinge samt af fugle, f.eks. drosler og silkehaler. Skud og grene ædes af hjorte og harer om vinteren, og den kræver ofte nogen beskyttelse mod bid som ung.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på langt sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

Veddet er hårdt, sejt og tungt og dermed velegnet til dekorative træarbejder. Skovæble bruges ofte som grundstamme til podning af dyrkede æblesorter. Frugterne kan anvendes til gelé, snaps mv.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Slåen

Slåen (<i>Prunus spinosa</i>)	
Højde	3-4 meter
Form	Lav tætgrenet busk
Blomstringstid	April
Frugttype	Stenfrugt
Modningstid	September til oktober
Lys	Lyskrævende
Jord	Middelgod
Fugt	Tør til middel
Vind	Meget hårdfør
Vårfrost	Hårdfør
Saltsprøjt	Tåler nogen salt

Udbredelse

Slåen findes i det meste af Europa med nordgrænse i Mellemskandinavien. Det er en udpræget østdansk art, som gror på kalkrig moræneler. Bortset fra lokale mergel-jorde f.eks., på de vestjyske bakkeøer, findes arten ikke i Vestjylland.

Beskrivelse

Slåen er en busk med stive, tætsiddende grene

med tynde kviste der er besat med talrige lange grentorne. Ung bark er rødbrun og filthåret mens ældre bark er grå. Bladknopperne er spredte, tiltrykte, små og spidse. Blomsterknopperne sidder samlet i små knipper på dværgskuddene. Bladene er ca. 3-5 cm lange, omvendt ægformede med tæt savtakket rand. Blomsterne er små, hvide og kortstilkede. Frugten er en kuglerund blå- eller sortdugget stenfrugt.

Slåen har et kraftigt rodnet med dybtgående rødder og overliggende siderødder, som hyppigt sætter rods kud. Blomstringen finder sted i april før løvspring. Frugterne modnes om efteråret, men bliver ofte siddende til hen på vinteren. Frugterne er beske og sammensnærende sure, men bliver efter frost sødere og mildere i smagen.

Voksested

Slåen findes som enkeltstående individer i skovbryn og hegn men sjældent som underskov, da arten er meget lyskrævende. På lysåbne lokaliteter kan slåen danne et tæt uigennemtrængeligt krat. Talrige rods kud fra samme busk kan danne vidtstrakte kloner. De enkelte kloner er synligt forskellige m.h.t. blomstring, frugtssætning, frugtens farve og størrelse

samt bladernes form og størrelse. På overdrev giver slåen beskyttelse til andre træer, som dog senere skygger den bort.

Anvendelse i landskabsplantninger

Slåen kan anvendes hvor jordbunden har et tilstrækkelig kalkindhold. Den er meget velegnet til at danne tæt krat p.g.a. den lave tætte vækst. Hvor der er afgræsning, giver slåen beskyttelse til opvækst af andre træer. Slåenkrat giver god beskyttelse og redesteder til småfugle og jordlevende fugle og mindre dyr, men den er uigennemtrængelig for større dyr som f.eks. hjorte. Fugle sætter pris på frugterne, og da de er holdbare til langt hen på vinteren, kan de give et godt fødetilskud til f.eks. drosselfugle i en fødeknapp tid. Slåen tåler stærk beskæring. Stedvist kan slåen blive et problem. Man skal placere dem i landskabet med omtanke, da de af og til kan brede sig stærkt og ukontrolleret ved rodsrud.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede

danske frøkilder. Der findes flere gode danske frøkilder til rådighed. De er ikke afprøvet, men kan anvendes i det meste af Danmark.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

Slåenfrugter er særdeles anvendelige til fremstilling af brændevin, som får en flot rødlig farve. Desuden anvendes frugterne (efter frost) til fremstilling af gelé og saft.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr.13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Småbladet lind

Småbladet lind, skov lind (*Tilia cordata*)

Højde	Op til 35 meter
Form	Enstammet træ
Blomstringstid	Juli
Frugttype	Nød
Modningstid	Oktober - november
Lys	Skyggetålende
Jord	God
Fugt	Middel til tør
Vind	Middel
Vårfrost	Sårbar
Saltsprøjt	Tålsom

Udbredelse

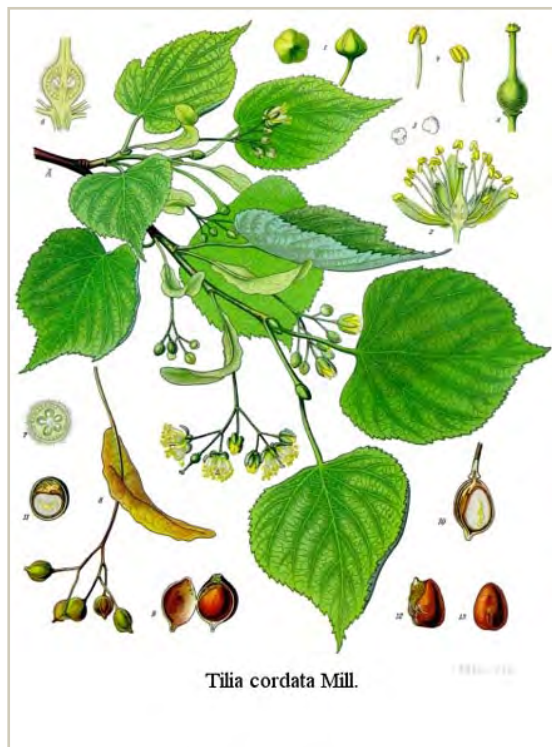
Den småbladede lind findes overvejende i den østlige del af Danmark, men ses desuden hist og her i det vestlige og nordlige Jylland. Bortset fra enkelte lokaliteter er lindens forekomst meget sporadisk, og arten er trængt meget tilbage af kulturskovbruget. I Østeuropa findes der større sammenhængende lindeforekomster.

Beskrivelse

Lind er et stort, sædvanligvis bredkronet træ. Hovedstammen er som regel kort og tyk, hvorefter den deles i flere parallelle stammer. Ung bark er gul og glat, ældre bark ru og grå; stammebarken sprækker i lange furer. Bladknopperne er store, spredte, ægformede og glatte med to knopskæl. Bladene er skævt hjerteformede og spidse med savtakket rand. Blomstringen finder sted efter løvspring i juli. Blomsterne sidder i små kvaste. De er små, gullighvide og stærkt duftende. Frugterne er kuglerunde nødder, som spredes af vinden sammen med hele frugtstanden v.h.a. et blivende støtteblad, der fungerer som vinge.

Voksested

Linden er et naturligt forekommende skovtræ i Danmark, og er formentlig indvandret for mere end 7.000 år siden og har været dominerende i varmere perioder. I Danmark ud konkurreres den imidlertid let af bøg, som er mere kuldetålende og har bedre selvforyngelse via frø. Hvor linden er etableret, kan den regenerere vegetativt. Den kan klare sig på forholdsvis dårlig jord, men er talrigst på de fede jorde.

Tilia cordata Mill.

Anvendelse i landskabsplantninger

Linden kan gro i det meste af landet; i Vestdanmark bør man dog undgå direkte vindeksponering. Arten er fremragende i blandede landskabsplantninger f.eks. i kombination med eg, birk, asp og røn samt buske som tørst, hæg og hyld. Blomstrende lindetræer tiltrækker bier og andre insekter, mens frøene ædes af fugle og løvet af hjortevildt. Linden danner, i modsætning til bøg, let omsættelige blade, som fremmer en rig bundflora. Lind danner talrige stødskud og tåler desuden beskæring samt styring.

Herhjemme er frøsætningen generelt dårlig, da succesfuld frøsætning bl.a. er afhængig af tilstrækkelig varme på blomstringstidspunktet.

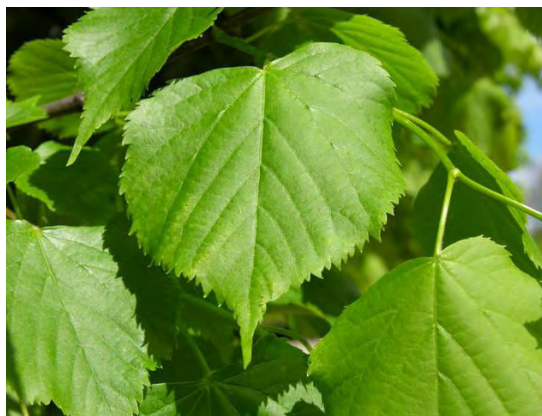
Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

Lind har gennem historien været anvendt til en lang række specielle formål. Den har været anvendt til foder, er glimrende til træskæring,

rebforestilling, plantemedicin og »lindehoning« er meget eftertragtet. Te af tørrede lindeblomster siges at virke beroligende samt at lindre forkølelse og hoste. Desuden er lind yderst velegnet som park og vejtræ.

Kilder

Larsen, J. B. (red) (1997). Træarts og proveniensvalget i et bæredygtigt skovbrug. Dansk Skovbrugs Tidsskrift 82, side 112-116.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Spidsløn

Spidsløn (<i>Acer platanoides</i>)	
Højde	25-30 meter
Form	Højt træ
Blomstringstid	Maj
Frugttype	Vinget nød
Modningstid	Oktober
Lys	Alle forhold
Jord	Alle typer
Fugt	Alle typer
Vind	Medium tålsom
Vårfrost	Tålsom
Saltsprøjt	Tålsom

Udbredelse

Det naturlige udbredelsesområde strækker sig over det meste af Mellem- og Østeuropa, dog ikke langs Atlanterhavets kyst. I Danmark er spidsløn naturligt forekommende i de østlige egne, herunder Østjylland.

Beskrivelse

Spidsløn er et hjemmehørende træ, 20-30 meter højt med en tæt beløvet og finkvistet

krone, der skygger en del. Spidsløn adskiller sig især fra ahorn ved, at knopperne er rødlige, og at der er mælkesaft i bladstilkene på unge blade. Spidsløn har iøjnefaldende spidser på bladene, hvilket ahorn ikke har. Den blomstrer i begyndelsen af maj, før løvspring, med et væld af gule blomster, som sidder i oprette halvskærme. Nogle blomster er enkönnede, mens andre er tvekönnede. Spidsløn har om efteråret meget smukke høstfarver.

Voksested

Spidsløn tåler en del skygge og er ikke følsom over for sen forårsfrost. Bortset fra groft sand, tørvebund eller stift ler, gror den på de fleste jordtyper, dog gerne til den lidt fugtige side. Roden er bred og ikke særligt dybtgående, hvilket måske er årsagen til, at træet påvirkes af vinden. Et forsøg på den midtjyske hede på en sandet og frostudsat lokalitet, viste at spidsløn havde en god overlevelse og etablering. Spidsløn kan plantes i det meste af landet, dog er der ikke megen erfaring med plantning af spidsløn nær den jyske vestkyst.

Anvendelse i landskabsplantninger

Spidsløn er velegnet til indblanding i skovbryn og læplantninger, men egner sig ikke til mono-

kulturer. Arten kan f.eks. indgå i plantninger sammen med lind, eg, ask m.fl. Spidsløn fungerer fremragende som solitärtræ i park og landskab. Den tåler fint at blive plantet i byen. Som de fleste træarter kan den plantes på alle tidspunkter af året. Blomsterne indeholder meget nektar og søges af mange slags insekter. Skud og kviste ædes gerne af hjortevildt, og frøene ædes af fugle. Nedfaldne blade virker jordforbedrende.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede, danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

Det lyse, ensartede ved har mange anvendelsesmuligheder, blandt andet som finér, møbel- og gulvtræ. Densiteten af træet gør det velegnet til musikinstrumenter. Spidsløn kan fint anvendes til brænde, men træets største værdi er dets robusthed, værdien for insekter (honing!) samt, at spidsløn er en driftssikker art, der kun i ringe grad rammes af sygdomme mv.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr.13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Skovsgaard, J. P. og Jørgensen, B. B. (2004). Bøg, eg, løn og rødeg på midtjysk hedeflader. Dansk Skovbrugs Tidsskrift 89(2), 39-56.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Stilkeg

Stilkeg (*Quercus robur*)

Højde	30-35 meter
Form	Enstammet træ med bred krone
Blomstringstid	Sidst i maj
Frugttype	Nødder (agern)
Modningstid	September - oktober
Lys	Lyskrævende
Jord	Alle jordtyper, dog ikke vandlidende
Fugt	Tør – middel – høj
Vind	Meget hårdfør
Vårfrost	Hårdfør
Saltsprøjt	Tåler nogen salt

Udbredelse

Stilkeg findes over det meste af Europa med undtagelse af nogle områder omkring Middelhavet samt Mellem- og Nordskandinavien. Den har en østligere udbredelsesgrænse end vinteregen, hvilket formentlig skyldes, at den tåler meget lave frostgrader.

Beskrivelse

På god jord kan stilkeg blive et rankt, højt træ på 30-35 meter. Fritstående stilkege får en bred krone med tykke, tunge krogede grene («sparekasseeg»). På dårlig jord og vindudsatte steder gror den lavt som kratvækst. Vækstformen er desuden arvelig betinget. Stammen er ofte med fortykkede knolde med vanris. Stilkeg har flere vanris end vintereg, hvilket er en af grundene til, at stilkeg kan overleve ekstreme kårpåvirkninger. Den unge bark er grønlig-brun med lysebrune barkporer. Ældre bark er dybt furet. Bladknopperne er ægformede, lysebrune og spidse. Bladene er omvendt ægformede, ca. 10 cm lange med kort stilk, bugtet rand og ørede ved grunden. Egen begynder først at blomstre i 40-60 års alderen. Den er sambo, dvs. han- og hunblomster bæres adskilte men på samme træ. Hanblomsterne sidder i bundter af meget slanke, 2-4 cm lange rakler. Hunblomsterne er kuglerunde med rødt støvfang og sidder på 2-5 cm lange stilke. Blomstringen finder sted i slutningen af maj, kort efter løvspring. Frugterne (agern) er 1,5-4 cm lange, glatte nødder, som sidder i en lille

skålformet frugtstand ved grunden. Navnet stilkeg refererer til de stilkbårne hunblomster og senere frugter.

Voksested

I Danmark findes stilkeg over hele landet. Den er hyppig på marginaljorde, som ikke er opdyrkede, og i områder hvor bøgen ikke er indvandret, f.eks. sandjorde i Vest- og Midtjylland. Den dominerer desuden på meget stive lerjorde med høj grundvandsstand i Østdanmark.

Anvendelse i landskabsplantninger

Stilkeg kan anvendes i alle typer af landskabsplantninger, både som hegn og som skovtræ. Den er særdeles hårdfør overfor de fleste miljøpåvirkninger, men tåler ikke megen skygge, og kræver endda mere lys end vintereg. Vintereg foretrækkes frem for stilkeg i vestjyske læhegn, men ellers er arterne lige

gode på de fleste andre lokaliteter. Den er dog bedre end vintereg på ekstremt udsatte lokaliteter (ved Vestkysten eller på meget fugtige områder, som periodevist oversvømmes).

En kraftig pælerod gør stilkeg særdeles vindfast. Egen giver, ved sin lysåbne vækstform, plads til en rig undervegetation af buske og urter, som tiltrækker en lang række dyr og fugle. Agern er en vigtig fødekilde for fugle som skovskader og ringduer og for gnavere som mus og egn.

Anden anvendelse

I ældre tid var agern en vigtig fødekilde for både tam- og vildsvin. Egens ved er særdeles hårdt og holdbart. Det har en meget bred anvendelse som tømmer og mindre brugstræ.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Kilder

Jensen, J. S. (1993). Provenienser af stilkeg og vintereg i Danmark. Forskningsserien nr. 2. Forskningscentret for Skov & Landskab.

Larsen, J. B. (red) (1997). Træarts og proveniensvalget i et bæredygtigt skovbrug. Dansk Skovbrugs Tidsskrift 82, side 82-97.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Tørst

Tørst (<i>Frangula alnus</i>)	
Højde	1-5 meter
Form	Busk
Blomstringstid	Juni - juli
Frugttype	Stenfrugt
Modningstid	September
Lys	Lyskrævende
Jord	De fleste jordtyper
Fugt	Middel til fugtig
Vind	Hårdfør
Vårfrost	Hårdfør
Saltsprøjt	Hårdfør

Udbredelse

Tørst er udbredt i det meste af det tempererede Europa og Asien. Den er meget almindelig i Jylland (med undtagelse af klitområderne), og findes hist og her på Øerne.

Beskrivelse

Tørst er en lav - middelhøj busk, sjældent over 6 meter. Lav forgrening og udspærrede, opstigende grene giver busken en krukkeformet vækstform. Unge skud er grålige og dunede; ældre bark bliver brunlig. Bladknopperne er spredte, lysebrune, udspærrede og uden knopskæl. Bladene er spredte, 5-10 cm lange, ovale og helrandede. Blomsterne er tvekønnede, små og uanselige, gulgrønne og sidder i små bundter i bladhjørnerne. De modne frugter er sorte. Tørst blomstrer i juni-august måned. Frugten er en sort stenfrugt, som modnes i august - september. Der er ofte både blomster og frugter på planten samtidig.

Voksested

Tørst er en udpræget surbundsplante, som hovedsagelig findes på fugtig bund i moser og omkring skovsøer, hvor den ofte danner underskov sammen med rødæl, dunbirk, mosepors og gråpil. Den findes ligeledes i de fleste egekrat, og den trives ofte på samme lokaliteter

som almindelig røn. Ligesom røn og birk har arten gode pioner egenskaber i skovrydninger.

Anvendelse i landskabsplantninger

Tørst er nøjsom, skyggetålende og modstår moderat vind. Den er derfor velegnet som underplantning i skovbryn og hegn på sure jorde, samt som underskov under eg på lavtliggende jorde.

Frugterne er yndede af fugle, f.eks. finker og silkehaler men er ikke velegnet som føde for mennesker. Det skyldes, at såvel frugter som frisk bark er let giftig. Tørst er værtsplante for citronsommerfugl.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

Tørst har tidligere været meget brugt som naturmedicin (afførings- og brækmiddel bl.a.), og veddet har været anvendt til mindre drejearbejder. Den har ikke været plantet i større omfang.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr.13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Vintereg

Vintereg (<i>Quercus petraea</i>)	
Højde	Op til 35 meter
Form	Enkeltstammet træ
Blomstringstid	Sidst i maj
Frugttype	Nødder (agern)
Modningstid	September - oktober
Lys	Lyskrævende
Jord	Sur veldrænet sand eller klippe
Fugt	Tør til middel
Vind	Meget hårdfør
Vårfrost	Hårdfør
Saltsprøjt	Tåler nogen salt

Udbredelse

Vintereg findes i store dele af Europa, hovedsagelig i bjergegne; dens nordgrænse er i Mellemskandinavien, og den gror ikke så langt østpå som stilkegen. Vinteregen er én af de ældste træarter i Danmark, hvor den indvandrede for mere end 7000 år siden. Vintereg er et vigtigt bestanddannende skovtræ i Europa,

hvorimod den mere lyskrævende stilkeg er en typisk pioner-træart.

Beskrivelse

Vintereg har ofte en lige stamme med grene, som er mere rette end hos stilkeg. På dårlig jord og vindudsatte steder gror den lavt som kratvækst. Ung bark er mørkegrå og ældre bark er lodret dybt furet. Bladknopperne er store og ægformede med mange skæl. Bladene er omvendt ægformede, ca. 10-12 cm lange med 1-2 cm lang stilk, buftet rand og kileformet eller svagt hjerteformet grund.

Vinteregen begynder at blomstre i 40-60 års alderen. Den er sambo, dvs. han- og hunblomster bæres adskilte men på samme træ. Hanblomsterne sidder i bundter af 5-8 cm lange rakler. Hunblomsterne er hvidlige, kuglerunde med rødt støvfang, som sidder på meget korte stilke. Frugterne (agern) er 1,5-3 cm lange, glatte nødder, som sidder i en lille skålformet frugtstand. Vinteregen kendes fra stilkegen på den kileformede bladgrund, de stilkede blade og de kort- eller ustilkede frugter. Navnet vintereg refererer til, at unge træer beholder løvet om vinteren.

Voksested

Vintereg er mest udbredt i Vestdanmark, hvor den danner krat på de dårlige jorde i Vest- og Midtjylland. Den findes desuden på Bornholm og ganske få steder på Sydsjælland. Naturlige forekomster af vintereg findes på sandjord, og hovedsagelig på sure men veldrænede jorde.

Anvendelse i landskabsplantninger

Vinteregen er velegnet til plantning på magre, vindeksponerede jorde, f.eks. i læhegn. Den er særdeles hårdfør overfor de fleste miljøpåvirkninger. Dog tåler den ikke megen skygge, og skal ikke plantes sammen med arter, der er vækstmæssige aggressive, og selv da skal der foretages tilstrækkelig udtynding for at sikre tilstedeværelsen af de lyskrævende ege. Vintereg kan også plantes i grupper eller i læhegn

domineret af eg. Vintereg er normalt bedre egnet i hegn end stilkeg. Vinteregen giver, ved sin lysåbne vækstform, plads til en rig undervegetation af buske og urter, som tiltrækker en lang række dyr og fugle. Agern er en vigtig fødekilde for fugle som skovskader og ringduer og for gnavere som mus og egern.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

I ældre tid var agern en vigtig fødekilde for vild- og tamsvin. Egens ved er særdeles hårdt og holdbart og er en af de mest værdifulde tømmerarter.

Kilder

Jensen, J. S. (1993). Provenienser af stilkeg og vintereg i Danmark. Forskningsserien nr. 2. Forskningscentret for Skov & Landskab.

Larsen, J. B. (red) (1997). Træarts og proveniensvalget i et bæredygtigt skovbrug. Dansk Skovbrugs Tidsskrift 82, side 82-97.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Vortebirk

Plant for vildtet

Vortebirk (<i>Betula pendula</i>)	
Højde	25 meter
Form	Træ
Blomstringstid	Maj
Frugttype	Vinget nød
Modningstid	Juli - august
Lys	Sol til let skygge
Jord	Alle typer
Fugt	Tørt til middel
Vind	Mindre tålsom
Vårfrost	Tålsom
Saltsprøjt	Tåler lidt

Udbredelse

Vortebirk er naturligt udbredt i stort set hele Europa. I Danmark vokser den overalt i landet, men er især almindelig på Bornholm, i Nordsjælland og det nordøstlige Jylland.

Beskrivelse

Birketræer er let genkendelige på den hvide bark. I Danmark findes to arter, vortebirk og dunbirk. Arterne har forskelligt kromosomtall, hvilket har givet anledning til diskussion om, hvorvidt arterne kan hybridisere og i hvilket omfang. Der er i naturen fundet individer med »skæve« kromosomtall, men omfanget af hybridisering under naturlige forhold kendes ikke. I kontrollerede forsøg – hvor man under kontrollerede forhold har forsøgt at krydse de to arter – har det været vanskeligt at opnå mere end nogle få procent hybrider. Dog har disse hybrider ofte vist sig at være fertile. Det tyder dermed på, at arterne er i stand til at hybridisere, mens det er vanskeligt at sige noget om i hvilket omfang, og under hvilke forhold de gør det. Det er udprægede pionerarter, dvs. det er de første træer, der etablerer sig på et lysåbent område. Vortebirk er et kraftigere voksende træ end dunbirk. Det bliver op til 25-30 meter højt, har karakteristiske, nedhængende grene og danner ofte en kraftig skorpe-

bark nederst på stammen. De unge kviste har tydelige små vorter, og de unge skud er sjældent behårede. Bladene er dobbelt savtakkede. I modsætning til dunbirk danner vortebirk næsten aldrig heksekoste. Blomstringen sker i begyndelsen af maj, lige efter løvspring.

Vortebirk er sambo, dvs. han- og hunblomster bæres adskilte men på samme træ. Både han- og hunblomsterne sidder samlet i rakler. Et middelstort træ kan årligt sprede omkring 30 mio. frø, og den selvsår sig i større eller mindre bestande.

Voksested

Vortebirk er mindre lyskrævende end dunbirk og giver mindre skygge. Den er meget nøjsom og velegnet til sandet, tør bund (heder), men tåler ikke blæst. Desuden findes vortebirk ikke i moser og vådområder.

Anvendelse i landskabsplantninger

Vortebirk kan med fordel plantes om foråret. Den tåler stort set ikke beskæring. Den er egnet som spredt indblanding i skovbryn og vildtplantninger, men i modsætning til dunbirk bruges den ikke til læplantning. Den anvendes dog som »ammetræ« for at hjælpe andre træer op. De små, lette frø ædes af småfugle om vinteren.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede, danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

I Danmark anvendes vortebirk kun til brænde og som prydtæ i parker og haver. Vortebirk producerer millioner af pollen som kan være stærkt allergifremkaldende.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr.13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Atkinson, M.D. (1992). *Betula pendula* Roth (*B. verrucosa* Ehrh.) and *B. pubescens*. 80, 837-870. Journal of Ecology.

Koski, V. Roussi, M. (2005). A review of the promises and constraints of breeding silver birch (*Betula pendula* Roth) in Finland. Forestry 78, 187-198.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Vrietorn

Plant for vildtet

Vrietorn (<i>Rhamnus cathartica</i>)	
Højde	Op til 8 meter
Form	Busk eller lille træ
Blomstringstid	Juni
Frugttype	Stenfrugt
Modningstid	September til oktober
Lys	Lyskrævende
Jord	Kalkrig lerjord
Fugt	Fugtig
Vind	Tålsom
Vårfrost	Tålsom
Saltsprøjt	Hårdfør

Udbredelse

Vrietorn (eller korsved) er udbredt i det tempererede Europa og Vestasien mod nord til det sydlige Skandinavien. I Danmark findes arten hovedsagelig i Østjylland og på Øerne, stort set kun øst for israndslinien.

Beskrivelse

Vrietorn er en stor løvfældende busk eller et lille træ med opret, senere overhængende vækstform. For enden af skuddene sidder kraftige grentorne. Bladene er ovale med fint savtakket rand og karakteristiske bueformede nerver. Blomsterne er enkønnede og træet er tvebo, dvs. han- og hunblomster sidder på forskellige individer. Blomsterne er uanselige små og grønne. Frugterne er sorte kuglerunde stenfrugter, ca. 1 cm i diameter og indeholder 4 sten. Frugterne modnes i oktober.

Voksested

Vrietorn er knyttet til kalkrig jordbund, f.eks. moræneler og kridt. Arten er lyskrævende og gror sjældent som underskov. Den er almindeligst i skovbryn, hegn, krat og på overdrev. Vrietorn ses typisk hist og her i landskabet. Kun enkelte steder ses den i store forekomster.

Anvendelse i landskabsplantninger

Hårdfør mod salt og vind kombineret med krav til kalkholdig jordbund gør arten speciel

velegnet til kystnære områder i Østdanmark, f.eks. indplantet i skovbryn.

Planten er meget giftig og kreaturer undgår den. Den kan derfor overleve på overdrev, hvor der er kreaturgræsning.

Blomster bestøves af bier og sommerfugle, mens bærrerne ædes af forskellige fugle. Frugterne bør ikke spises af mennesker, da især de umodne frugter er giftige. Som modne er frugterne mindre giftige, omend stadig ikke spise-egne for mennesker.

Vrietorn danner rodskud og kan formeres ved aflæggere.

Planten er mellemvært for kronrust, og den bør således ikke plantes i nærheden af arealer med græs- og havreafgrøder.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på lang sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Anden anvendelse

Bær og bark af vrietorn har traditionelt været anvendt hyppigt i folkemedicin. Medicinen, som skulle anvendes i meget små mængder, »skulle rense og bane vejen for et nyt og bedre liv«. Hermed menes, at medicinen kunne rense de indre organer for mange fremmedstoffer. Vrietorn har dog især været brugt som afføringsmiddel. Vrietorn har desuden været anvendt til at udvinde farvestof af.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Ødum, S. (1969). De vildtvoksende træer og buske. Danmarks Natur bind 6: Skoven, side 143-199.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk

Æblerose

Plant for vildtet

Æblerose (<i>Rosa rubiginosa</i>)	
Højde	2,5 meter
Form	Busk
Blomstringstid	Maj - juni
Frugttype	Hyben
Modningstid	Oktober - november
Lys	Sol til let skygge
Jord	Middelgod til leret
Fugt	Tørt til middel
Vind	Tålsom
Vårfrost	Medium tålsom
Saltsprøjt	Tålsom

Udbredelse

Det er uvist, om æblerose oprindeligt er vildtvoksende i Norden. Arten stammer fra Mellemeuropa hvor den er vidt udbredt. Herhjemme har æblerose været dyrket og dermed forvildet siden middelalderen, hvor den formodes at være ført hertil af munke, som værdsatte den som medicinplante. I Danmark virker udbredelsen idag spredt og tilfældig, og man finder arten naturligt eller forvildet over hele

landet. I mange egne er æblerosen dog fåtallig eller sjælden. Hovedudbredelsen omfatter et bælte fra Hanherred over Salling og Himmerland, Mariager Fjord og til Djursland og Mols.

Beskrivelse

Æblerose, som også kendes under det ældre navn »vinrose«, bliver typisk en 2-3 meter høj, bred og tæt kuppelformet busk. Hvor arten trives godt, kan den dog danne store tætte og uigennemtrængelige krat. Æblerosen er en af de letgenkendelige vilde rosearter. Artens blomster varierer fra stærkt rosa til rent pink.

Hybene, der er relativt små (1-1½ cm lange) og aflangt oliven- til ægformede, opnår henover efteråret en karakteristisk orangerød glød. Ligesom hunderosens hyben kan de sidde til langt ud på vinteren.

Bægerbladene forbliver oftest som en udstående krans på hybenet. Blomster- og hybenstilken er tæt besat med tydelige fedtede kirtelhår. Bladene er uligefinnede, med 5-7 karakteristiske små ovale småblade, som på undersiden ligeledes er tæt besat med kirtelhår. Det er kirtelhårene som afgiver den kraftige rosenduft ved berøring og ikke blomsterne som mange

tror. Æblerosen er usædvanligt kraftigt tornet og har både store segl- og/eller hanesporeformede torne i kombination med mange mindre små spidse og børsteagtige torne.

Voksested

Æblerosen foretrækker varme, lysåbne, sydvendte bakkeskråninger, åse, tunneldale og strandskrænter, men findes også i grønklit og på stenede strandoverdrev samt ruderater. Arten er lyskrævende og tåler ikke skygge godt. Den er ikke så kalktilknyttet som hunderosen, men kræver en del næring. Den trives dog på de fleste jorde, men ikke på meget sure eller våde jorde. Æblerose betragtes som hårdfør, er vindstærk, tåler bid og salt og kan vokse nær kyster. Arten er dog kendt for at kunne fryse tilbage i hårde vintre.

Anvendelse i landskabsplantninger

Æblerose giver god dækning og kan anvendes som kantplante i læplantninger, skovbryn og vildtplantninger. Den tåler bid og beskæring og kan anvendes som hæk. Blomsterne besøges af mange forskellige slags insekter, og de modne hyben udgør en vigtig fødekilde for mange fugle i den sene vinter. Æblerose er desuden en af de mest plantede vildroser i parker og haver.

Anden anvendelse

Hyben fra vores hjemmehørende rosearter har generelt et højt C-vitaminindhold. De anvendes i medicinalindustrien, bl.a. i produktionen af gigtpræparater, mens deres indhold af anti-

oxidanter udnyttes i naturmedicinpræparater. Æblerosen er helt tilbage til middelalderen blevet betragtet som en vigtig medicinplante. Det er uvist i hvilket omfang arten udnyttes i dag.

Valg af plantemateriale

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der til landskabsplantninger bruges planter af en afstamning, der sikrer, at de er robuste og på langt sigt kan tilpasse sig eventuelle klimaændringer. Derfor foretrækkes genetisk brede, danske frøkilder.

På hjemmesiden www.plantevalg.dk kan der hentes oplysninger om valg af frøkilde.

Kilder

Anonym (1994). Træer og buske til skovbryn, læhegn og vildtplantninger. Skov-info nr. 13. Tekst og redaktion: Skov- og Naturstyrelsen, Fællesudvalget for læplantning og Frøkildeudvalget.

Hansen, L. N. (2008). De vilde roser i det danske landskab – et forsøg på status over viden og mangel på samme. Dansk Dendrologisk Årsskrift, bind 26, s. 27-70.

Møller, P. F. og H. Staun (2001). Danmarks træer og buske. Politikens forlag.

Pedersen, A. (1966). Rosaceernes udbredelse i Danmark – I. Danmarks Topografisk-Botaniske Undersøgelser. Botanisk Tidsskrift, Bind 61.

Fortegnelse over frøkilder, se www.frøkilder.dk